

Rozdíl třetí.

Nauka o daních.

Část první všeobecná.

§ 1. POJEM A ÚČEL DANÍ.

Daně jsou berně, jež veřejná moc ukládá na povinné osoby a předměty za účelem povšechného uhrazení nákladů hospodářství veřejných.

1. Účelem daně jest uhrazení povšechných nákladů (potřeb, výdajů) státních (zemských atd.). Pojem povšechnosti úhrady staví se tu proti speciálnosti úhrady, na níž spočívá obor poplatkový. Je tedy daň, na rozdíl od poplatků, prostředkem k uhrazení těch výdajů, pro jejichž jednotlivé druhy není speciálního uhrazení příjmem po částech opatřovaným od těch, kdo právě k tomu druhu vydání zavdávají podnět, vyvolávající jednání příslušných orgánů nebo úřadů. S pojmem daně v tomto smyslu není v odporu, ukládá-li se nějaká daň zvláště na uhrazení nákladů jednotlivé instituce státní (na příklad daň chudinská, školní přirážka a pod.), což ihned vysvitne z následující úvahy.

I daň i poplatek jsou sice příjmy, jimiž se zapravují náklady veřejného hospodářství. Oba druhy jsou příspěvky donucené, t. j. autoritativně ukládané osobám veřejné moci podřízeným. Kdežto však mezi každým poplatkem, který zapravuji, a jednotlivou konkrétní činností určitého veřejného orgánu, kterou vyvolávám, jest bezprostřední vztah, není takového zvláštního vztahu mezi daní, již platím, a nějakým určitým konkrétním výkonem veřejných orgánů. Daň musím platiti, ať sám činnost jeho vyvolávám čili nic, a vyvolávám-li ji, platím po případě též poplatek v tom poměru, jakým ji vyvolávám, daň však bez ohledu na skutečnost a míru toho vyvolávání. Nejlépe si představiti lze ten rozdíl srovnáním t. zv. školské přirážky (daně), kterou nesou celé skupiny osob (poplatníků přímých daní) bez rozdílu, posílají-li děti do školy čili nic, aby se uhradila část povšechných nákladů veřejných s vydržováním škol spojených, a školného, jež platí pouze osoby děti do školy posílající.

2. Neuvádí se tu jako znak pojmu daňového, že by to byla

dávka veřejná, k níž jsou povinni jen poddaní (právní příslušníci) státní *ex titulo* tohoto svého poměru. (To se v mnohé definice daně zcela mylně vkládá.) Neboť povinnost daňová vztahuje se na všechny účastníky toho kterého veřejného hospodářství, i když jsou cizinci (srov. níže všeobecnost daňovou).

3. Rovněž se tu nepovídá v definici nic o míře, jakou se ta dávka ukládá (což se zase zcela nesprávně v definice vkládává). To se vysvětluje následovně. Kromě účelu ad 1. uvedeného, t. j. povšechného uhrazení nákladů veřejnohospodářských, kterýžto účel nazvati lze ryze finančním účelem daní, shledáváme se ve skutečnosti se zvláštními účely, kterých stát dosíci chce buď

a) již samým zavedením jistých druhů daní aneb aspoň

b) způsobem, jak rozvrhuje jisté daně na jednotlivce k nim povinné.

Předkem sluší tu uvésti některé daně proto ukládané, že stát jisté skutečnosti chce zameziti nebo obmeziti (na př. obmeziti jisté přepychové konsumpce) anebo z důvodu mravnostní a zdravotní policie (pití lihovin). Rovněž náležejí sem jisté daně ukládané z příčin národohospodářských pro ochranu určitých odvětví výroby (ochranná cla). Tu tedy vůbec účelem zavedení není opatřiti příjem, nýbrž docíliti jistý národohospodářský nebo sociálně politický účinek. Pokud se tou cestou přece dociluje příjem, slouží arci povšechným účelům úhradovým a je tedy daní. O míře toho zdanění (výši břemene, sazby) rozhodují však vzpomenuté zvláštní účely.

Jinak má se věc při daních, při kterých nejde o zvláštní účel takový, nýbrž přím o úhradní prostředek povšechný. Tu stává se pak otázka míry (břemene, sazby) podstatnou náležitostí. A tu lze říci, že daň s hledišť ryze finančního pojatá jest dávkou veřejnou, jako povšechný prostředek úhradový autoritativně na povinné osoby a předměty ukládanou dle takových rozdělovacích klíčů, které za daných poměrův a dle názorů zákonodárství ovládajících vidí se býti spravedlivými. (Srov. níže o spravedlnosti daňové.) S časovými těmi názory vlastně souvisí, že nynější nauka více méně důrazně dává *celému systému daňovému* úkol sociálně politický, t. j. soustava daní ve státě má co do druhů, míry a efektivního rozvržení břemen tak býti upravena, aby daně bez újmy svého finanč-

ního úkolu sloužily zároveň za prostředek k vyrovnání jistých majetkových nesrovnalostí. (Srovn. zásady o spravedlivém rozdělení daní.) Odborným předmětem finanční vědy vlastně daně *ad a*) řečené nejsou, leda po své stránce technické.

4. Konečně jest připomenouti, že daně nejsou jediným povšechným prostředkem úhradovým, ani ne jediným řádným, nýbrž jen mezi oběma skupinami berní mají tento ráz. Jsouť povšechnými úhradovými prostředky finančních hospodářství mezi příjmy řádnými;

a) přebytky správní (zisky podnikatelské) soukromohospodářských i veřejných podniků státních (zemských atd.), při čemž arci, nelze-li takových přebytků dočasně docílit při podnicích veřejných, nýbrž nevyhnutelný jsou dočasné deficity, může býti s hledišť hospodářsko-politických oprávněno uhrazení těchto deficitů z daňových příjmů.

b) výnos daní všechen, kamž náležejí i přebytky správní monopolů finančních.

Toto posléz řečené postavení daní jest podkladem tak zvaných finančněpolitických zásad daňových, o nichž bude níže řeč.

5. Při každé dani rozeznávatí sluší její pramen a její předmět. Pramenem rozumí se onen soubor statků, ze kterého se daň skutečně platí, který tedy placením daně se zmenšuje. Naproti tomu předmětem daně rozumí se onen předmět nebo ono faktum, na základě kteréhož daň se ukládá, tedy prostě základ vyměřovací. Při tom rozumí se pak jednotkou daňovou ona jednotka váhy, míry nebo počtu, která při vyměření daně se za základ bere, a co se na jednotku ukládá, jest s azbou daňovou.

Základní principy daňové.

§ 2. POJEM A PŘEHLED.

Tím vyrozumívají se maximy všeobecné, které vyplývají z úkolu daní ve finančním systému i z národohospodářské jejich povahy, dále pak z ethických principů, jež podle platných názorův ovládají poměr státu k jednotlivcům. Podle toho dělití lze základní principy daňové v tyto skupiny:

- I. Zásady finančně politické,
- II. „ národohospodářské,
- III. „ spravedlivého rozdělení či zásady ethické.

Pro finanční praxi mají ony zásady potud význam důležitý, pokud jednak tvoří pro ni direktivu, dle níž jest se jí řídití, jednak jsou pak měřítkem pro posudek platných systémů daňových.

Zhusta se ještě přidává čtvrtá skupina zásad: Zásady řádné správy daňové. Nicméně je tu podstatný rozdíl. Zásady výše uvedené platí obecně o daních vůbec. Zásady řádné správy budou však, kromě jistých, docela všeobecných rozumových požadavků z ekonomické povahy vůbec plynoucích, podle různé povahy jednotlivých druhů daní též různé; týkají se techniky daňové jako prostředku k účelnému dosažení výše uvedených tří skupin zásad.

Nesluší však rozuměti věci tak, že by zásady výše (I.—III.) naznačené plně se musily uskutečniti u každé daně zvláště. To jest povahou věci vyloučeno. Jenom v celku všech daní té které doby v určitém státě zavedených musí řečené zásady dojíti platnosti. (Srv. níže § 7. a 8.)

§ 3. I. ZÁSADY FINANČNĚ POLITICKÉ.

Tyto jsou dvě: a) zásada dostatečnosti, b) zásada pružnosti. Obě tyto zásady vyplývají ze všeobecného pravidla o kvantitní shodě výdajův a příjmů.

Ad a). První jest požadavkem samozřejmě plynoucím z pravidla, že v hospodářství veřejném se řídí úhrada (příjmy) dle potřeby (výdajů); co tedy v jisté periodě za potřebu finanční bylo uznáno, musí býti uhrazeno a to, pokud jiné příjmy nestačí, daněmi, vyjmouc případy, ve kterých odůvodněna jest úhrada mimořádná. Však i pokud se týče daní, platí tento požadavek, jak z § 1. ad 3. vyplývá, jen u daní z finančních příčin ukládaných.

Ad b). Zásada pružnosti znamená, že každý systém daní musí obsahovati takové články, t. j. takové druhy daní, jejichž výnos dá se podle potřeby zvýšiti nebo snížiti. (Ne každý dá se totiž bez jistých technických, národohospodářských nebo sociálně politických závadností beze všeho snížiti. Srovn. o daních výnosových.) Řečené pružnosti nejvíce mají t. zv. daně důchodové, kdežto t. zv. výnosové daně jsou více méně tuhé. U spotřebních daní a daní obchodových dostavuje se sice sám sebou za stoupajícího blahobytu zvýšený výnos, za to při klesajícím ho ubývá; i zvýšení sazeb může vésti k vyššímu výnosu daně, když předmětem daně jsou statky, jichž spotřeba opírá se o silné, zakořenělé zvyky (tabák, cukr atd.), avšak úmyslné zvýšení sazeb daní těch za účelem o kamžitého zvýšení příjmů v jistém období finančním může snadno selhati, ježto zvýšená sazba aspoň pro počátek může vésti ku snížení spotřeby nebo ztenčení příslušných obchodů.

§ 4. II. ZÁSADY NÁRODOHOSPODÁŘSKÉ.

Základní princip národohospodářský týče se otázky, který jest normální pramen daně. Rozumí-li se pramenem daně ta massa majetková, jež placením daně se zmenšuje, tedy jest zjevno, že jmění národní vůbec nebo kapitál národní nemůže proto býti trvalým, normálním pramenem daně, že by si daň takto sama svůj pramen ohrožovala a zmenšovala, neboť daň vrací se periodicky k zapravení výdajů vracejících se též periodicky. Protože pak jmění národní se skládá ze jmění individuálních, platí o nich jako částech totéž. Protož daně musí míti zabezpečeno své uhrazení z něčeho, co samo také periodicky se obnovuje. Proto zpravidla bývají t. zv. daně ze jmění (t. j. dle velikosti individuálních jmění vyměřované), v moderních systémech finančních beztoho řídké, jenom nominálními daněmi ze jmění, jsouce pouze na základě individuálních jmění vyměřovány, avšak jmění samo neztenčují; celá jmění nebo určité části jejich činí se tedy sice předmětem, ale ne pramenem daně. Zejména pak objevují se daně, jejichž předmětem jsou jen jisté části jmění a to jmění spotřebního (daň z parků, kočárů, kulečnicků). Opravdovou (reálnou) a ne pouze nominální daní ze jmění bude tudíž jen ta, k jejíž zapravení nestačí důchody a musí se sáhnouti na jmění samo. Protože existující daně ze jmění jsou jen nominálními, tedy námitky proti nim činěné dějí se vůbec s jiného stanovíště, totiž se stanovíště spravedlivého rozdělení, a ty ještě dlužno bráti jen s jistou opatrností.

Že důchod národní jako takový nemůže býti pramenem daně, vyplývá z toho, že důchod národní není roveň součtu důchodův individuálních, nýbrž rovná se čistému výnosu produkce národní přičtouc důchody plynoucí z uložení kapitálových v cizině a odečtouc, co k zúročení kapitálových dluhů do ciziny odejíti musí. Výnos národní produkce takto modifikovaný (zvětšený nebo zmenšený) rozděluje se nejprv na důchody původní, cestou těchto však také na různé odvozené důchody individuální a v těchto jest rovněž daní přístupný.

Z toho tedy vyplývá, že pravidelným, normálním pramenem daní budou důchody jednotlivců.

Starší škola, stojíc pod vlivem fyziokratického učení, rozeznávala

podle obdoby hrubého a čistého výnosu kapitálového i v oboru důchodů z práce plynoucích mezi důchodem hrubým a čistým a učila, že toliko čistý důchod může být pramenem daní, jelikož jedině on daň snese. Čistým důchodem ale nazývala to, co po ukojení nutných potřeb zbude. Později se poznala nedokonalost této nauky. Pokud se učení příslušné formulovalo tak, že nemůže být důchod nutným potřebám sloužící pramenem daně, nýbrž toliko t. zv. čistý důchod, bylo to již proto pochybeným rčením, že i stát všem jest nutným, a tudíž část důchodu sloužící za příspěvek k uhrazení nákladů veřejných musí se rovněž počítati za ukojení potřeb nutných. Potud není celý spor o to rozdělení vlastně sporem principiálním, jako spíše sporem terminologické účelnosti. — Pro nauku daňovou závadnější byly předpoklady, že celé třídy důchodu čistého nemají, kdežto skutečně míra dostatečnosti individuálních důchodů k uhrazení nutných individuálních potřeb jest individuálně úplně rozdílna, závisejíc na poměrech rodinných (ženat — neženat, četná — nečetná rodina, zapoatřené či nezapoatřené děti atd.), místní drahotě a četných jiných okolnostech. Stává se tak pojem čistého důchodu nespodno upotřebitelným pro theoretické sestrojování. Pro potřeby spravedlnosti daňové se však vystačí s rozdílem důchodu vázaného (pro úkoj individuálních potřeb dle životní míry nejširších vrstev nutného) a volného (jenž přes tu míru přebývá). (Srovn. nauku národohospodářskou.)

Národohospodářskou zásadu o normálním pramenu daně sluší tedy formulovati prostě tak, že jest jím celý důchod individuální, t. j. veškeré hospodářské statky pravidelně ve jmění jednotlivce přibývající, spotřebitelné bez újmy pro kmenové jmění jeho, k čemuž však — z důvodů, jež při otázkách spravedlivého rozdělení vysvítnou — přičísti ještě sluší i užítky plynoucí z trvalého jmění spotřebního (domův obytných atd.).

Avšak důchod individuální jest spolu pramenem poskytujícím prostředky k ukojení potřeb soukromých každého jednotlivce. Z toho lze obecně dovoditi pravidlo o hranici, pokud individuální důchod pramenem daně být může. Proto jest další zásadou národohospodářskou, že individuální důchod jednotlivcův může být pramenem daně jen potud, aby nebyl porušen soulad mezi ukojením potřeb veřejných a potřeb

soukromých. Nějakou číselnou formulí přiměřenou se hranice tato vytknouti nedá. I kdyby ostatně pro průměr dala se číselně vyznačiti nějakou kvotou důchodu, byl by z toho malý užitek, ježto ani táž kvota (totéž procento) vzatá z důchodů stejné výše nenechá ve všech případech zbytek stejně dostatečný pro ukojení soukromých potřeb, tím méně pak při důchodech výše rozdílné. Tak přicházíme k úsudku, že i hranice, po kterou důchod pramenem daně býti může, *individuálně* jest rozdílna. Otázka tato však právě stýká se s otázkou spravedlivého rozdělení daní (srov. níže).

Praví-li se, že normálním pramenem daně jest důchod, tedy nečiní se ovšem dále rozdílu, je-li důchod původní či odvozený, za to však zahrnují se v pojmu důchodu též užítky plynoucí z trvalého jmění spotřebního (obydelní stavení, parky, koně, kočáry), což právě pro finanční vědu je plno důležitých důsledností (srov. o dani domovní) a z nahodilých zisků nepravidelných (srov. daně obchodové).

III. Zásady ethické.

§ 5. POJEM A PŘEHLED.

Zásady spravedlivého rozdělení daní, které se navzájem doplňují, týkají se jednak kruhu osob, na něž povinnost k dani padá, jednak míry poměrné, jakou jednotlivci povinnosti té mohou a mají být podrobeni. Dle toho rozeznávají se dvě zásady příslušné, totiž:

- a) všeobecnost,
- b) stejnoměrnost.

Mluví-li se vůbec o pojmu spravedlnosti při rozdělení daní, sluší arci míti na paměti, že jako spravedlnost sama, jsouc pojmem mravním, není nic absolutního, nýbrž pojmem historicky relativním, tak i žádného absolutního měřítko není pro „spravedlivé“ rozvržení daní; rozhodují tu názory vyrostlé z dob a poměrův i rozmanitá základní stanoviska vědecká. Také zde platí, že praktické nauky národohospodářské vůbec stojí pod vlivem potřeb ethických.

Dokud panuje zřízení stavovské, nestará se panovník, povolení jistých dávek na stavech požadující, třeba ani o způsob, jakým oni to břímě mezi sebou rozdělí. To jest věcí jejich autonomie a rozdělení proporcionální dle jistých, ovšem jen hrubých klíčů objektivních jest zájmem jejich vlastním. S druhé strany považuje se osvobození jistých osob (šlechty) a předmětů (na př. dominikálních půd) od daně za samozřejmé, takže se břemeno od každého příslušníka privilegovaných stavů převzaté na poddané rozvrhuje a to zase ve vlastním jeho zájmu dle jistých klíčů, třeba jen hrubě stejnoměrnosti hovicích. Daně městům uložené uvalují se ovšem také dle jistých objektivních děltek na občany. I zde ostatně původně vrstvy moc vykonávající snažily se břímě uvalovati na ostatní, z čehož povstávaly rozbroje. Osvícený absolutismus obmezoval libovůli rozdělovací a pečoval též o zdanění privilegovaných. (Srov. pozemkovou daň za Marie Terezie.) Pod vlivem nauk individualistických obrací se účinkem názorů rovnostních především požadavek spravedlnosti proti privilegovaným imunitám (zásada všeobecnosti), kdežto vodítkem spravedlnosti rozdělovací jest názor, dle kterého vidí se v dani náhrada za pro-

spěchy, jež jednatel od státu má. Teprve když tento názor za mylný poznán, vyvstávají se požadavky jiné. Ovšem tu ještě namnoze dával vodítko názor, že rozdělení důchodů na podkladě svobody hospodářské se uskutečňující jest jediným přirozeným, t. j. vyplývajícím z přirozenosti společnosti lidské (individualisticky pojímané). Nesmělo tedy rozdělení daňového břemene nic na poměrech (poměrných výších) toho důchodového rozdělení měniti, je pošinouiti. Poražení těchto názorů, nové theorie (zejména hodnotná) a sociálněpolitická hledišť teprve způsobila dokonalou obměnu v zásadních názorech o spravedlivém rozdělení daňovém.

§ 6. A. VŠEOBECNOST DAŇOVÁ.

Otázkou všeobecnosti rozumí se, že každý, kdo jest formálně nebo věcně (pobytem, provozováním živnosti, majetkem výnos poskytujícím) účastníkem určitého pospolitého (obecného) hospodářství, má povšechné náklady jeho spolu nésti, tedy býti podroben dani a to bez ohledu na to, z jakého pramene důchod jeho plyne a jaká jest výška jeho. Stará nauka o t. zv. čistém důchodu vedla tu k pochopitelným zmatkům. Neboť autoři zastávající všeobecnost daňovou musili připustiti nemožnost uložiti ji všem, kdož důchodu čistého neměli (Smith).

Obecná povinnost k daním vztahuje se dle toho, co řečeno:

1. Na všechny fyzické osoby hospodářsky samostatné, které jsou státními příslušníky a ve státě se zdržují. Jestliže se objevují ve skutečnosti některá osvobození, týkají se toliko daní přímých, takže výjimkou ze všeobecnosti nejsou. Sem náležejí zejména dříve hojně poskytovaná osvobození jistých osob ve veřejné službě stojících, jako vojáků, úředníků, horníků atd.

Z národohospodářských příčin osvobozují se jisté podniky, aby se jim poskytlo usnadnění v začátcích (dočasná osvobození železnic, nových kolonistů, nových průmyslových závodů atp.).

Konečně pak osvobozují se od určitých daní (přímých) jisté třídy, kteréž osvobození se nezakládá na theorii o hrubém a čistém důchodu, nýbrž na příčinách jiných; hlavní příčina jest, že platí vají příslušníci těchto tříd daně spotřební, od nichž osvobození namnoze již z příčin finanční techniky není možné; možné a spravedlivé jenom jest, aby se nezaváděly daně spotřební na jisté nezbytné předměty (sůl, obilí, uhlí, petrolej).

2. Cizinci, pokud zde buď prameny důchodů mají, aniž tu bydlí, nebo zde z jakýchkoli důvodů meškají, stávají se věcně účastníky zdejších hospodářství pospolitých (státního, zemského atd.); ona ukojují jejich potřeby jen pospolitě ukojitelné (ochranu právních atd.) a proto i oni zde k dani jsou povinni. Rozličné směry, jakými se to provede, a míra, jakož i způsob jsou závisly na způsobu jejich zdejšího pobytu. Dle toho vyvíjejí se asi tyto hlavní případy:

a) Když tu cizinec mešká za příčinou výtěžku neb i tráví-li tu důchody z ciziny pocházející, tu kromě daní spotřebních může

býti podroben i daním přímým. Zcela nepochybná jest tato povinnost v plném rozsahu, jakým stíhá domácí obyvatele, má-li cizinec zde meškající zde také své prameny výdělkové; tráví-li tu jen důchody, jichž prameny jsou v cizině, může se povinnost ta vztahovati jenom na jisté daně (z přímých t. zv. subjektivní, pak spotřební a obchodové).

b) I když se tu vůbec nezdržuje, nýbrž jen odtud důchody bere buď jako účastník nějakého podniku nebo jako věřitel, platí příslušné daně přímé; rovněž pak z právních jednání jednotlivých, jež tu činí, nese příslušné t. zv. daně obchodové.

c) Cestuje-li pouze tuzemskem, pak nese daně spotřební nepřímou vybírané (z piva, tabáku, masa a pod.), po případě zase obchodové (kolky na směnky, kvitance, smlouvy atd.).

3. Vzhledem k formální příslušnosti své bude i domácí občan bydlící v cizině podroben dani z důchodů, jež pocházejí ze zdejších, tedy tuzemských pramenů; budou to tedy hlavně t. zv. daně objektové.

Pokud by v případě 2. a 3. mohly nastati konflikty následkem dvojího podrobení takových osob dani, t. j. i zde i v cizině, lze takové konflikty odstraniti nejlépe smlouvami mezinárodními.

4. Konečně podrobeny jsou dani právnické osoby a výdělkové společnosti, ovšem jen z důchodů svých soukromohospodářských, tedy zejména:

a) Samosprávná tělesa, hlavně obce, k daním státním povinna jsou z výtěžků svých podniků soukromohospodářských. Osvoboditi je od daně bylo by neodůvodněno jednak hledíc k podpoře jednostranné, jakouž by to poskytovalo soutěži jejich s ostatními podniky soukromými, jednak jest neodůvodněno i hledíc k tomu, že by se tím zvyšovala ještě nestejnomyšlnost finančních břemen, zejména lokálních daní mezi obcemi, které takových příjmů nemají, a takovými, které mají. Že nepodléhají veřejnohospodářské příjmy obcí, tedy to, co přijímají ony v podobě poplatků a daní, daním státním, rozumí se arci samo sebou.

b) Spolky podrobeny jsou rovněž dani ze svých důchodů, plynoucích ze soukromohospodářských pramenů, ne však z těch příjmů, které pocházejí od členů. Jmění jejich (kmenové, základní) však, ať z jakéhokoliv pramene utvořené, nese t. zv. ekvivalentní poplatkový.

c) Akciové a jiné výdělečné společnosti podrobují se dani týmž právem jako fyzické osoby mající soukromohospodářské příjmy. Způsob podrobení jest možný dvojit: buď lze hleděti na společnost jako na celek anebo může se k nim hleděti jen jako ku prostředku, pomocí jehož se každému jednotlivému členu dostává důchodu v podílu z výnosu. Kde existují vedle sebe, navzájem se doplňující, t. zv. daně z výnosu a daně z důchodu, tam společnost jako celek anebo vlastně závod (podnik) její podrobení sluší příslušné dani z výnosu (dani živnostenské buď v jisté všeobecné formě nebo v podobě přizpůsobené povaze podniků veřejně účtujících), kdežto dani subjektové (neboli důchodové) zásadně podléhati mají sami členové a jenom z důvodů finanční techniky se někdy vybírá i tato daň na každého člena připadající bezprostředně u pokladny společenské (u nás ne).

Z důvodů sociálněpolitických nastávají někdy při společenstvech svépomocných (záložnách), rovněž při spořitelnách a jiných podobných ústavách aspoň částečná osvobození od daně.

d) Nemonopolní podniky státní (jako doly, továrny atd.) podrobovati dani se stanoviska finančního bylo by arci zbytečno. Avšak doporučí se aspoň účetnícky to prováděti a to předně pro potřebný úsudek o jejich výnosnosti přirovnané k výnosnosti podniků čistě soukromých a zase (jako ad a) pro slušný zřetel na podobné soukromé podniky konkurenční.

B. Stejnoměrnost daňová.

§ 7. VŠEOBECNÁ PRAVIDLA.

Zásady o spravedlivé míře, podle které jednotlivcovu celkovou povinnost k dani vyměření sluší, rozdílně byly formulovány:

I. Nejstarší jest t. zv. princip prospěchový, že totiž každý přispívati má k úhradě všeobecných nákladů státních dle míry prospěchů, jež od státu má. Tato směnná theorie objevuje se již u Grotia, Hobbesa a Montesquieua, i ještě, ač ne již důsledně, u Adama Smitha a vytratila se jen pozvolna. Ona zejména nejúžeji souvisela s naukou, která spatřovala více méně výhradný úkol státu v pouhé ochraně právní. Při tom se co do klíče rozdělovacího arci již různilo:

1. Dříve obecně, později převážně se předpokládalo, že hmotnou měrou jednotlivcových prospěchů ve státě jest výška jeho důchodu, a na tom základě formuluje se požadavek proporcionální míry daňové dle výše důchodu. (Tak zásadně u Smitha, který však v části podrobné nebyl nepřitelem progressivné míry, ostatně připouštěl, že jen čistý důchod daň snese.) Avšak ani o právní ochraně nelze tvrditi, že by potřeba její rostla stejnou měrou s důchodem jednotlivcovým.

2. Porůznu pak dostavovala se v XVIII. věku tvrzení (která stejně nepadno jest dokázati), že prospěchy, které jednatel od státu má, měrou více než poměrnou stoupají s velikostí důchodu, a odtud hájeno bylo progressivní vyměření daně (Montesquieu, Rousseau, Bernardin de Saint Pierre, Condorcet; srovn. Bráf: „Počátkové nauky o dani progressivní“, Právnik 1884).

Protože při největší části veřejných státních zřízení ani hmotně oceniti nelze míru prospěšnosti jejich pro jednatelce, tedy ani prospěchy, které jednatelce od státu má, nemohou býti měřítkem jeho povinnosti k dani. Přes to má princip prospěchový aspoň obmezenou platnost, neboť jsou jistá veřejná zařízení, při kterých prospěch určitých tříd nebo skupin obyvatelstva zřejmě se staví na oči. Stát v této příčině vystačí se systémem poplatků. Jinak v menších, komunálních svazcích, zejména v obcích; tu prospívají jisté výdaje zejména třídám, které tam mají své jmění nemovitě. Takové výdaje, které specificky jen jejich majetku prospívají (na př.

náklad na polního hlídače majitelům rolí), také právem dle proporcionální míry na ně se repartují. Ony tvoří střed mezi daní a poplatkem a jsou vlastně tomuto i bližší než daní, neboť se tu jeví náklad jisté instituce prostě rozvrženým na ty, kdož ho užívají. Lze je tudíž na rozdíl od daní zváti příspěvky nebo pod.

II. I když se zamítl princip prospěchový jako zásada pro rozdělení daní, hájena byla s některých stran přece prostá proporcionálnost dle výše důchodů, ježto prý vyhovuje zásadě spravedlnosti. Vidí tento názor míru jednotlivcova postavení ve společnosti a zevní měřítko jeho duševního a hmotného majetku v důchodu a tedy v proporcionálním zatížení důchodu daní spravedlivý princip jejího rozdělení. (Původně i ještě r. 1867 Schmoller.)

Nepochybným požadavkem spravedlnosti však zdálo se býti proporcionálně rozvržení daní především přívržencům té národohospodářské školy, která nynější rozdělení důchodové na základě svobodného vlastnictví a svobodných smluv považuje za jediné přirozené a správné, tudíž změny takové dopustiti nechce, kterou by se v poměrech důchodu na tom základě utvořených něco uměle pošinulo.

Avšak daně stíhající všecek důchod proporcionálně vydány jsou závažným námitkám. Neboť zajisté, když daň stejným procentem dopadá na všechny důchody jakékoli výše a jakéhokoli původu, nebude jako stejnoměrné břemeno cítěna; ani nelze o ní tvrditi, že by v poměrech společenského postavení jednotlivcův a jejich způsobilosti k ukojení svých potřeb změnu zcela poměrnou způsobovala. Dlužno tedy popřítí, že by se daní uloženou proporcionálně dle výše důchodu vskutku pro všechny jednotlivce (individuálně) dosáhlo nejlépe onoho souladu mezi ukojením soukromých a veřejných potřeb, který jest vrchní národohospodářskou zásadou života ve státě.

a) Již při důchodech číselně stejných by byla stejná kvota ztížení jich daňového břemenem nestejnoměrným podle různých individuálních poměrů. S jedné strany četná rodina, složená ze členů ještě nebo už k výdělku nezpůsobilých, nemoci, právní nebo mravní povinnost k výživě jiných může zveličovati tu kvotu důchodu, které vyžaduje ukojení potřeb nutných, a tedy snižovati tu, jež zbývá k ukojení zbytnějších. S druhé strany padá i na váhu uvolnění,

jež hlavě rodiny způsobují výdělky členů rodiny s ní ve společné domácnosti žijících.

b) Při důchodech číselně nestejných snáší se daň proporcionální tím nesnadněji, čím jest důchod menším, neboť čím důchod vyšší, tím větší jeho kvota přebývá nad to, co sloužití musí k ukojení nutných potřeb osobních (tedy nad t. zv. důchod vázaný), tedy tím větší kvotu činí t. zv. důchod volný, který jest pramenem úspor, kapitalisace a všeho ukojení potřeb jemnějších, zvláště kulturních, pramenem sociálního povznesení, lepšího vychování atd.

Zkušenost dotvrzuje, že při důchodech nižších výdaje na potravu, oděv a byt pohlí mnohem vyšší procento důchodu celého než při důchodech vyšších. Představíme-li si jistý počet osob s důchody rozličné výše v témže místě, za stejných poměrů drahotních a ostatních zevních podmínek životních a důchody jejich ztíženy veskrze daněmi, jež pohlcují 5% každého toho důchodu, a myslíme-li si, že by v kruhu těch osob a za daných poměrů stačilo každému 600 zl. na uhrazení osobních potřeb dle běžné míry životní nutných, tedy v přebytecích nad tuto sumu zračí se t. zv. důchod volný, pramen, z něhož mohou býti ukojeny potřeby kulturní i přepychové a z něhož může býti kapitalisováno a tak tvořen zdroj pro ukojení potřeb budoucích.

Obnos daně, který z celé sumy každého důchodu ve všech případech činí 5%, representuje, hledíc k důchodu volnému, míru opačně progresivní a to dostí přikře:

Na př.:					
důchod celý . . . zl.	700	800	1000	2000	5000
po srážce . . . zl.	600	600	600	600	600
zbývá důchod volný . . . . . zl.	100	200	400	1400	4400
5% daň z celku činí zl.	35	40	50	100	250
t. j. procent důchodu volného	35	20	12·5	7·14	5·68

K rozdílům ještě hojnějším bychom dospěli, kdybychom místo jednotného minima důchodu vázaného předpokládali takových minim více v každé skupině, na př. dle četnosti rodin a jiných hledisek.

Důsledně provedená daň proporcionalní spadá tedy vlastně způsobem opačně progresivním na důchody volné, ubírá tudíž právě vrstvám s nejnižšími důchody měrou značnější nežli třídám s důchody vyššími prostředků ke kapitalisaci, k ukojení kulturních potřeb a tedy k sociálnímu povznesení, ano jistým vrstvám s důchody nejnižšími odnímá tu možnost docela.

c) I rozdíl důchodu, jenž plyne ze jmění, a toho, jenž z práce pochází, jest závažným. Kdežto totiž jmění jest trvalým pramenem důchodův a majiteli jeho ještě síla pracovní zbývá, ruší se časem síla pracovní a právě proto při důchodu z práce nésti se musí jisté výdaje (náklady), které při důchodu ze jmění (trvalého pramene důchodového) se nenesou, totiž výdaje na potřebné pojistné pro případy přechodné nebo trvalé nezpůsobilosti ku práci, t. j. vlastně jinými slovy: důchod volný *ceteris paribus* při důchodu z práce jest menší nežli při důchodech ze jmění.

Právě proto jest u důchodu z majetku způsobilost k daní poměrně značnější než u důchodu z práce.

Kromě toho uvážiti jest význam, který má pro jednotlivce užitek z jistých druhů jmění užitného, na př. domů obytných. (Kdo ušetří nájemné, má proti jinému o tolik důchodu k jiným úkojům volného více.) Musí tedy i rozdíly nosnosti daňové tím podmíněné býti stíženy.

Ještě jinou a to hospodářsko-psychologickou dedukcí opodstatňuje se v době novější oprávněnost vodítek zde vytčených; totiž se stanovíště theorie hodnotné.

Každý zlatý důchodu má pro příjemce svého tím větší subjektivnou hodnotu spotřební (tím větší hraničný užitek), čím méně on těch zlatých přijímá a čím výše i poslední z těch zlatých (resp. stačků, jež si za ně koupiti může) stojí na stupnici potřeb dotčené osoby; tím větší hodnotu tedy má pro něho i každý zlatý, jež na veřejné potřeby platí, a má-li tedy s hledíště individuálních úsudků hodnotných oběť, která se za poměrů jinak stejných uvaluje na osobu s větším důchodem volným, býti ekvivalentem oběti, jež uvaluje se na osobu s menším důchodem volným, musí býti více než proporcionalní. Nesluší tedy toto vyvození požadavků daňové stejnoměrnosti z theorie hodnotné obmezovati jediné na princip progressivního zdanění různě vysokých důchodů, jak se to v literatuře činí, třebaš i o podrobnějším formulování výsledků to-

hoto obmezenějšího pojmání panují dosud velmi odchýlná mšnění. (Srovn. Saxův článek v rakouské „Zeitschrift für Volkswirtschaft, Sozialpolitik u. Verwaltung“, I. roč., 1. seš.) Plodná aplikace pojmu hodnoty má platnost pro všechny pod a)–c) vytčené případnosti. Teprve úplné šetření všech dotčených zřetelů vystihne požadavek, aby břímě daňové stihlo všechny k dani povinné dle jejich způsobilosti či mohoucnosti („seč jsou“ – Leistungsfähigkeit).

Jsou sice někteří spisovatelé, kteří zavrhujíce rozvržení proporcionalní, přece zároveň ani princip způsobilosti k dani připustiti nechtějí, tvrdíce, že není možno postihnouti všechny momenty, na kterých způsobilost k dani závisí. Mathematically dokonale zajisté nikoli, aspoň však v mezích oné relativní dokonalosti, kterou dopouštějí prostředky finanční techniky nám na snadě jsoucí.

Positivní požadavky plynoucí z úvah pod č. II. a)–c) uvedených jsou tedy tyto:

I. Substituce důchodu domácího na místě individuálního, kde více subjektů důchodů individuálních tvoří společnou domácíost (muž a žena, mající oba své vlastní důchody, děti již vydělávající).

II. Progressivní míra daně, t. j. stížení vyšších důchodů postupně většími kvotami (procenty). Rozumí se tu arci progressivnost v celé soustavě daňové, t. j. celek všelikých daní, které jednotlivec nese, má tím větší kvotu důchodu zahrnouti, čím větší důchod jest.

III. Při tom poměrně větší stížení důchodu ze jmění a zřetel na užítky plynoucí z majetku jmění (trvale) užitého.

IV. Zvláštní zřetel na poměry, které při důchodech stejné výše způsobilost k dani individuálně zmenšují (četná rodina, nemoci a neštěstí atd.) aspoň při jistých druzích daní. Zvláštní zřetel na takové skutečnosti arci při daních přímých do příliš vysokých stupňů důchodových jíti nemusí. Neboť čím jest důchod vyšší, tím větší jeho kvota vypadá na důchod volný a tím řídčeji nutná vydání na vychování dětí a jiné výše uvedené příčiny volný důchod mohou vyčerpati. Proto se při daních přímých obmezuje splnění tohoto požadavku zpravidla jenom na úlevy při nejnižších kategoriích důchodových. Zato poznán v naší době v daních spotřebních a v t. zv. daních z obchodů vhodný prostředek k sebezdanění individuálním možnostem přiměřenému, arci předpokládajíc dobrý výběr předmětů a sazeb.

V těchto požadavcích zračí se snaha upravití břímě daní tak, aby zásada o souladném ukojení soukromých i veřejných potřeb k platnosti přišla individuálně, zároveň pak aby rozdělení daní poměrně co nejméně vadilo rozvoji nemajetných vrstev a to hlavně těch, které se živí pouze prací.

§ 8. (Ad II. § 7.)
O PROGRESSIVNÍ MÍŘE ZDANĚNÍ ZVLÁŠŤ.

Kdyby bylo možno zjistiti pomocí případných prostředků finančně technických celý individuální důchod každého jednotlivce úplně a přesně a na tento důchod položit jedinou daň, tedy by také poměrně snadným byl úkol provésti progressivní míru v celém zdanění, která jest požadavkem všeobecných zásad daňových.

Avšak pro ony nezbytné nedostatky, které vyplývají z nesnadného boje, jež vedou sebe důmyslnější prostředky finanční techniky proti egoismu jednotlivců a často i proti jejich neznalosti číselné výše vlastního důchodu (mnohý člověk, ba veliká většina lidí ani neví, kolik skutečná výše jeho důchodu činí, zvláště je-li jeho důchod po většině naturální), nenalzáme v žádném systému finančním jen jedinou daň, nýbrž více méně spleťtí soustavy daní, ukládaných methodami přerůznými na rozličné předměty. I tu pak jednotlivé z těchto daní vůbec nesnesou progresse, na př. t. zv. daně z výnosu. Při t. zv. spotřebních daních dá se provésti vyšší postížení větších důchodů jen v jistých případech a to tím,

1. že se na jemnější druhy jistých výrobků, jejichž spotřeba průměrem jest svědectvím o vyšším důchodu konsumentů, klade vyšší sazba nežli na předměty téhož druhu, které však jsou jakosti hrubší; i dále,

2. že se stálky, které výhradně jsou předmětem spotřeby vrstev zámožnějších, podrobují zvláštním daním spotřebním.

Zbývá tedy jako přední druh daně, při které i progressivní sazba jest možna, t. zv. daň důchodová, t. j. ona daň, která se ukládá na skutečný individuální důchod každého jednotlivce, zjištěný tou měrou, jakou to v daných poměrech prostředky finanční techniky jest možno.

Přímá progressivní daň důchodová vskutku již ve mnohých státech evropských jest zavedena, avšak nesluší za to míti, že tam, kde taková daň jest zavedena, již také zásadě progressivnosti se vyhovuje v tom smyslu a duchu, jak zde výše naznačeno, t. j. že již proto jest uskutečněno progressivní rozvržení břemen celé soustavy daňové, oč vlastně běží. Neboť sama progressivnost sazeb daně důchodové může býti pouze korektivem opačné progressivnosti, jakáž nastává jako následek značně vyvinutých daní

spotřebních, když ony stíhají i předměty poměrně nutné spotřeby. Takováto progressivní daň uvádí tedy vlastně teprve proporcionálnost v celý systém daní, kdežto zde běží o uskutečnění principu progressivnosti, jenž vyžaduje, aby byl celek všech daní, které jednotlivec nese, tak upraven, aby ubíral vyššímu důchodu i vyšší kvotu (pars quota), než nižšímu, nikoliv stejnou kvotu (stejně procento).

V tom směru tudíž upraven býti musí celý systém daní, jehož různé články k tomu účelu se musí doplňovati.

Proti zásadě progressivnosti namítá se (ne již zároveň proti progressivnímu upravení jednotlivých daní):

1. Že se stranicky ukládá nadpoměrně vyšší břemeno a vlastně pokuta na přičinlivost a spořivost, jejímž následkem právě vyšší důchod jest. Avšak právě ta thesis není správná, že vyšší důchody vždy bývají následek vyšší zásluhy, a že čím vyšší důchod, tím větší také zásluha. Působí tu rozliční jiní činitelé, kteří vyvolávají a podporují nestejnomyšlnosti v rozdělení důchodů, jehož nepříznivé účinky daň progressivní částečně korigovati může i má. Progressivní stupnice nesmí arci nikdy bráti vyšším důchodům způsobilost k úsporám, aniž smí tlumiti snahu, přičinlivost a pilnost, ale ona má usnadniti nižším důchodům kapitalisaci a sociální povznesení.

2. Že jest proti ideji vlastnictví (Eisenhart). Avšak to platí jen potud, pokud se stojí urputně při zásadě nedotknutelnosti individuálního vlastnictví jako právní instituce podle názorů ryze individualistických.

Celkem vyrůstají tyto námitky přece jen z pudy onoho individualistického učení, které u víře v působnost přirozených zákonů hospodářského života vzpírá se myšlence, že by rozdělení jmění a důchodů, tak jak jest výsledkem platné soustavy právní, založené na svobodné soutěži, nevyhovovalo vytríbenějším pojmům sociální spravedlnosti a kulturním úkolům moderního státu i novověké společnosti. Spor ten sluší tedy vyříditi na jiném místě. (Srov. národohospodář. nauku.)

S druhé strany pak, i kdyby se zásada progressivnosti sama jako oprávněná nepopírala, přece proti možnosti provedení se namítá:

1. že stupnic progressivních může býti neobmezeně mnoho, takže tu panuje čirá libovůle (Umpfenbach). Avšak na libovůli musilo by

se všude naříkati, kde hledíc k jistým životním poměrům užívati se má číselných formulí. Zákonodárce nemůže z nepočtených možných stupnic vzíti libovolně kteroukoliv, nýbrž tu, která v celku konkrétní soustavy daňové nejlépe vyhoví účelu.

2. že — provedena jsouc důsledně — každá stupnice progressivní vede konečně k pohlcení celého důchodu daní, t. j. každá progresse musí konečně u jisté výše důchodů dostoupiti sazby, obnášející 100%. Z toho jediné plyne, že při každé progressivní stupnici musí se u jisté kategorie vyšších důchodů — jichž na počet beztoho jest málo — ustati, ponechati pro všechny důchody ještě vyšší tutéž sazbu proporcionální, nejvýše pak oklikou (na př. daněmi přepychovými) hleděti je postihnouti měrou ještě větší. Ostatně tento nedostatek vždy důvodu pozbývá proti úlevě, vzcházející nižším důchodům.

Právě pak podle toho, co z obojího má se na zřeteli, činívá se subtilnější rozdíl mezi progressivním a degressivním principem. Obě slova v povšechném smyslu naznačují podstatně tutéž věc, uvažovanou toliko s rozličného stanovišť (od dola stupnice důchodové vzhůru nebo opačně). Dává se jim však smysl specifický k naznačení rozdílné tendence, která se sleduje. Mluví se totiž o degressi tenkrát, pokud určitou sazbu daně, položenou na důchod jisté výše průměrným poměrům blahobytným svědčící, považujeme za normální; odtud pak necháme sazbu tu platit pro všechny vyšší důchody, t. j. zdaňujeme je odtud proporcionálně, ale směrem k nižším důchodům užitjeme sazby postupně klesající, chtějíce těmto důchodům uleviti. (Motiv tedy: pouze úleva nižším.)

Jestliže sazba též od oné normální sazby na druhé straně postupně s vyššími důchody stoupá, mluví se pak o dani progressivní v užším smyslu. (Motiv tedy: zásadám stejnoměrného zatížení vyhovět jak možno venkoncem.)

Tento rozdíl jest potud významný, pokud méně rozhodní přívrženci sociálnopolitického stanoviska ve vědě finanční přejí toliko ulevení pro třídy nižších důchodů sazbou degressivní čili jinými slovy sazbou, která nejnižším procentem počínajíc až do jisté, ne příliš značné výše důchodů progressivně stoupá, odtud pak proporcionálně nezměněna zůstane (na př. Helferich). Rozhodnější přívrženci (Scheel, Wagner a j.) naopak žádají postupně zvýšené zatížení důchodů velikých a opírají se tomu tedy, aby progressivní

stupnice příliš brzy přestávala. Jsou tedy přívrženci progresivní daně ve smyslu přísnějším, ale s hlediska daňové stejnoměrnosti důslednějším. Nesmí se arci zapomenouti, že příliš ostrá progresse svádí k zatajování důchodů.

§ 9. Ad III. § 7.
VYŠŠÍ ZDANĚNÍ DŮCHODŮ MAJETKOVÝCH.

Proti požadavku vyššího zdanění důchodů ze jmění bylo namítáno, že se právě důchod ze jmění podrobuje dani trvale, důchod z práce jenom dočasně, čímž prý již rozdíl trvalosti a dočasnosti obou těch pramenů důchodových dojde platnosti dostatečné.

Avšak to neseslabuje váhu momentů výše uvedených, že při důchodech nižších *ceteris paribus* jest menší důchod volný a to menší o všechny prémie pojistné pro případ trvalé a přechodné nezpůsobilosti k výdělku.

Ve skutečnosti arci pro jisté důchody ze jmění, totiž zejména důchody z nemovitostí, vyšší obtížení daňové již dávno bylo zavedeno, a to hlavně jako faktický následek větší zjevnosti dotčených pramenů důchodových. Kde toho není, lze provésti vyšší míru daně při důchodech ze jmění buď v podobě vyšších sazeb daňových na tyto důchody nebo zvláštní nominální daní ze jmění vedle daně, na všechny druhy důchodu bez rozdílu pramene touž stupnicí sazeb uložené.

Mínění tu vůbec se rozcházejí. Kdežto jedni i progressivnost i vyšší sazby na důchod ze jmění žádají, jiní přednost dávají vyšší sazbě na důchody ze jmění i před samou progressivní dani vůbec (Nasse), obávající se, že progressivní daň vyvolá spory společenských tříd, kdežto vyšší daň na důchody ze jmění spory podobné nezpůsobí, protože velmi četní lidé mají i důchod ze jmění i důchod z práce (široké vrstvy menších a středních rolníkův i živnostníků). Tím, že prakticky daň progressivní poznenáhlu všude proniká, pozbývá i tato obava váhy. Konečně i proto někteří zamítají vyšší daň na důchody ze jmění, protože by se sazby příliš zkomplikovaly, kdyby vedle progressivního tarifu dle výše důchodů ještě zvýšení při důchodech ze jmění zvláště provésti se mělo, i žádají tedy, aby vyšší ztížení důchodů ze jmění teprve při successích dědických se provedlo (Scheel).

Nová doba obrátila pozornost svou předem na důchody z movitých kapitálů, jež dosud následkem menší zjevnosti nalézaly se v nespravedlivé výhodě, ale finanční technika svými prostředky těžko na ně vyhrává.

Přesouvání daní a jeho vztahy ku stejno- měrnosti.

§ 10. POJEM A ZPŮSOBY.

Daň sobě uloženou cítí jednotlivec jako břímě a ztišnost ho pudí, aby mu unikl anebo si je usnadnil. To se může státi i nezákonnými způsoby (podloudnictvím) anebo tím, že hledí jednatel většího výtěžku dosíci, než který se předpokládá, když daň se mu předpisuje, jako bývá při daních spotřebních vyměřovaných dle váhy suroviny nebo prostornosti přístrojů. To vše nespadá pod pojem přesouvání, kterýmž se vyrozumívá pouze jediný z prostředků, jimiž se břemeni daňovému uniká.

Slovem „přesunutí daně“ rozumí se jednání, kterým se zcela nebo z části přeneše břemeno nějaké daně přítomné (t. j. určitou lhůtní částí právě splacené nebo splatné) nebo všeliké na určitý předmět v mezích výměr právě platných připadající daně budoucí s toho, kdo daň platí nebo platiti bude, na osobu jinou a to prostředkem soukromohospodářských jednání. Tím tedy dány jsou pojmové znaky přesunutí, totiž:

1. Daň v těchto případech vždycky někdo platí měrou předepsanou, ale ten, kdo ji zaplatil nebo budoucně platiti bude, nenechá břímě její na sobě. „Daň“ jako takovou jinému k placení vnutíti nemůže, ale břemenem její, t. j. peněžní částí příslušnou obtíží jiného.

2. Toto přinucení jiného, aby břímě té které daně na se vzal, uskuteční se jednáními soukromoprávními (jednání obchodu soukromohospodářského), jako jsou: koupě, nájmy, úrokové a pracovní smlouvy.

V moci zákonodárcově jest sice stanoviti, kdo bude daň platiti, ale ne vždy, kdo ji vskuťku konečně a definitivně ponese. U tak zv. přímo vybíraných daní má dle zákonodárcova úmyslu daň nésti ten, komu se placení její ukládá. Nepřímo vybírané (hlavně spotřební, na př. z piva, z líhu) mají naopak dle účelu svého s platitele uvaleny býti bezprostředně nebo prostředně (skrže obchodníky, šenkýře a pod.) na toho, jež zákonodárce chce daní postihnouti, a to tím, že platitel daně a každý další prostředník (prodavač) až ke konsumentu ji vpočte ve svůj náklad výrobní.

Přesouvání jest v tomto případě prostředkem daňové techniky.

Ale ve skutečnosti může se právě podařiti tomu, kdo dle úmyslu zákonodárcova přímou daň platiti i nésti má, že on přinutí jiné osoby, aby zcela nebo z části převzaly břímě daně jemu uložené, kdežto v případě druhém, kde zákonodárce si přeje, aby jiný než platitel daň vsuktku nesl, provedení úmyslu jeho bezpečně podařiti se nemusí. V obojím případě t. j. přesunutím, jež zákonodárce nechce, a nezdarem přesunutí, jež předpokládá, mohou se porušiti důležité zásady daňové, především zásada stejnoměrnosti, a nastane změna v distribuci důchodů zákonodárcem naprosto nezamýšlená. Potud má tedy tak zv. přesunutí daně důležitost dotýkající se přímo základních problémů národohospodářských. Odtud také se vysvětluje, že byla zjevu tomu v theorii věnována odedávna vynikající pozornost.

Přesunutí daně samo provésti se může, jak již naznačeno, dvojitým způsobem, rozdílným povahou i účinky:

A. Přítomná daň, t. j. částka daně in concreto jako běžná povinnost předepsanou částkou již zaplacená nebo splatná, se přeneše na jiného, přinutí-li osoba k té dani povinná odběratele svého zboží (rolník odběratele obilí atd., vlastník domu nájemce bytu, věřitel dlužníka úrokového), aby jí daň zaplacenou resp. povinnou nahradil v ceně onoho zboží, v nájemném nebo úroku o tolik zvýšeném.

B. Budoucí daň, t. j. celé břímě daně v budoucnosti splatné podle výměr té daně nyní platných nebo část toho břemene, přeneše se na jiné tím, že cena nemovitosti nebo kapitálu tou daní ztíženého při prodeji jeho o tolik se zmenší, kolik obnáší tato daň (nebo jistá část její, s níž se to podaří) kapitalisovaná dle panující míry úrokové. Dům nebo určitá obligace prodá se o tolik levněji, kolik obnáší daň dle běžné míry úrokové kapitalisovaná. Prodavač si nestrhuje jen běžnou právě lhůtu, nýbrž kapitál všem budoucím běžným lhůtám přiměřený, čili jinak kapitál, za který by se dala koupiti renta vyšší roční povinnosti té daně se rovnající. (Příklad: Výnos domu 1000 zl., daň 100 zl.; je-li běžná míra úroková 4 proc., zaplatí kupec za ten objekt místo 25.000 zl. jen 22.500.) Kupec si tu dal přenést část vý-

nosového zdroje samého, jež kupuje, *úplně zadarmo*, prodavači ji nezaplatil, aby měl pramen, z něhož daň příslušnou budoucně bude zapravovati. Musil ji tedy prodavač tou ztrátou s ceny tržové amortisovati čili umořiti daňové břímě ve prospěch kupce. Proto se pro tento způsob přesunutí zavedl v literatuře název „amortisace daně“. Kupec pro sebe amortisuje dotčenou daň způsobem naznačeným, t. j. nechá prodavače jí pro vždy a trvale ztížena. On (kupec) ji sice pak pravidelně platí, ale má to k újmě prodavače nahrazeno srážkou s tržové ceny, jež tvoří fond k placení té daně.

V prvním případě (A) provede se přesunutí tedy zvýšenou cenou zcizených výrobků nebo užitků určitého výnosového zdroje, ve druhém (B) sníženou cenou samého zdroje výnosového (živnosti, domu, obligace atd.).

V prvním případě (A) přesouvá se daň s prodavače na kupce (v širším slova smyslu), který ji může přesunouti po případě dále na své odběratele (kupce zboží, podnájemníky bytu); v druhém případě (B) přesouvá se nazpět s kupce na prodavače a při tom se pro prve řečeného k obtížení druhého amortisuje.

Prvý způsob přesunutí mohl by se tudíž nazvati přesunutím přímým, druhý zpětným. Obojí provede se tolikrát, kolikrát předmět, o něž se opírá, jde z ruky do ruky. To bude dokonce při přímém přesunutí, jde-li předmět ten více rukama, než přijde na spotřebitele, pravidlem. Leč nemusí vždy jíti jen o tenýž předmět. (Srovn. níže příklad c.) Ve všech takových případech je přesouvání pokračující.

Hlavní případy přesouvání a d A naznačeného jsou:

a) Přesunutí daně spotřební, na př. z piva, s vyrabitele na obchodníka, s toho na konsumenta. Řetěz pokračování může býti dlouhý (na př. lihovarník, rafinér, vyrabitel likérů, velkoobchodník, restauratér, spotřebitel);

b) přesunutí daně domovní na nájemce bytu, s toho na podnájemce; gruntovní na kupce plodin (řada třeba zase delší – rolník, mlynář, pekař, konsument), úrokové na dlužníka, daně ze služného na zaměstnavatele;

c) přesunutí daně spotřební nutné potraviny dělnické stihající

na zaměstnavatele, který ji po případě po způsobu ad b) naznačeném zase přesune na odběratele atd.

Hlavní případy přesunu amortizačního (B) budou následující:

a) přesunutí daně gruntovní nebo domovní s kupce domu nebo gruntu na dosavadního vlastníka prodávajícího, za jehož držení daň byla zavedena, a s každého dalšího vlastníka na nového, dokud daň trvá;

b) přesunutí daně úrokové (rentové) při prodeji obligace úrok nesoucí (cenného papíru) sníženým kursem na prodavače, za jehož držení daň byla zavedena.

Z toho již jest viděti, že přesunutí od zákonodárce chtěné obmezuje se jenom na jisté případy přesouvání daně přítomné. Amortisace daňová patří vesměs k případům od zákonodárce nechtěným, neboť tu 1. daň nestihne opravdu toho, koho měla stihnout, a 2. zrušení nebo snížení daně nezpůsobí již náhradu ztráty těm dřívějším vlastníkům, kteří si při prodeji kapitalisovanou srážku její musili dáti líbiti, nýbrž zvýší-li se následkem odpadnutí nebo snížení daně cena dotčeného zdroje výnosového, má z toho pouze nynější vlastník výhodu, jakoby na jednu byl vyhrál z loterie.

§. 11. THEORIE PŘESOUVÁNÍ.

S prvními počátky vědecké nauky finanční počíná se též rozumovati o přesunutí. Již u fysiokratů mělo ono veliký dosah následkem jejich učení, že jen t. zv. čistý důchod (pozemkový) daň snese a že tudíž všechny daně ostatní, na jakýkoliv jiný předmět uložené, nezbytně se přesouvají na řečený „produit net“. V pozdějším písemnictví národohospodářském potkáváme se s rozličnými učenými, která vysuzovala proces a účinky přesunutí spekulativní (deduktivní) cestou na základě předpokládané obecné platnosti jistých zákonů národohospodářských. (Zákonů cenových abstraktních a jejich rozličných aplikací.) Dovožovali tedy zákonnost zjevů přesouvacích. Zejména byla těmto učením východištěm a základem následující, v theorii formulovaná pravidla:

a) Tak jako celé učení o čistém důchodu sahá svým původem do nauky fysiokratické, tak má se to i s pravidlem pozdější nauky, že vůbec jenom t. zv. čistý důchod (ve smyslu školy Smithovy; srovn. *Národ. hosp.*) daň snese. Kde tedy není čistého důchodu, daň se nutně přesunuje. (Předpokládá se tu ovšem, že celé třídy nemají čistého důchodu, jako zejména třída obyčejných dělníků.) Na př. přímá nebo spotřební daň dopadající na mzdu dělníkův obyčejných právě jen k nutné potřebě dostatečnou přesune se předem na podnikatele tím, že se oni přinutí ku zvýšení mzdy; zdali oni přesunou tuto daň pak ponese definitivně (na újmu svého důchodu) či se jim podaří ji dále přesunouti (přesunutím pokračujícím, na př. snížením úroků, jež platí svým věřitelům, nebo zvýšením ceny svých výrobků), závisí na jiných momentech (srovn. níže ad b), a tím souvisí toto učení s dalším.

b) Druhý základní zákon národohospodářský, náležející rovněž ku charakteristickým ve škole Smithově a Ricardově, o který se nauka o zákonech přesunutí opírala, byl tak zv. zákon o stejnoměrnosti zisků. Zněl takto: V různých živnostech hledí podnikatelské zisky zachovati výši stejnoměrnou. Odvětví podniků tedy, jejichž profity proti profitům ostatních odvětví jsou poměrně menší, vyšinou se na rovnováhu s ostatními tím, že ceny výrobků svých zvýší buď bezprostředním obmezením nabídky aneb tak, že podnikatelé i kapitály přejdou z části z těchto odvětví do oněch, ze

kterých vyšší zisk kyne. Zcela podobná tendence po rovnoměrnosti dokazuje se i při úrocích zapůjčených kapitálů, nájemném a mzdách. Je-li tedy daň, na zisky nebo úroky, po případě i mzdy nestejněmálně dopadající, příčinou, že se tím způsobuje v nějakém odvětví podniků nebo v nějakém oboru úroků nebo mzdy nepoměrné zkrácení naproti ziskům, úrokům nebo mzdám v jiných oborech domácích nebo u těchže v cizině, tedy tato nestejněmálnost vyvolá podobné vyrovnávací snahy, t. j. omezení nabídky kapitálu v těch oborech uložení jeho (nebo v uložení jeho domácím vůbec), práce v těch odvětvích podnikání atd. se současným přechodem do jiných živností, k jiným uložení kapitálu. (Srovn. o tendenci po stejnoměrnosti podnikatelského důchodu, kapitálu a mzdy v přednáškách o národním hospodářství.)

Z důsledného provedení obou právě naznačených teorií o přesunutí vyvinulo se zcela přirozeně výstřední učení, že tedy obchod má moc léčivou naproti nestejněmálnostem v rozdělení daní. Neboť všechny nestejněmálnosti v daních následkem obecné tendence po stejnoměrnosti důchodů v rozličných oborech živností nezbytně se přesunutím vyrovnají. Nesnáze, třeba dlouhé a pro zúčastněné osoby kruté, jenom potud trvají, pokud není ukončen tento proces přirozenou, zákonitou nutností se dostavující, dokud tedy ještě panují snahy a zápas o to přesunutí. Ježto pak nesnáze ty objevují se pokaždé znova, když nějaká nová daň se ukládá nebo stará ruší, vyvedeno z toho učení, že „každá stará daň jest dobrá, každá nová špatná“ (Canard). Učení ta mají všechny dobré stránky deduktivního postupu, ale též jeho povážlivosti, když se v praktických aplikacích na jejich formální (logickou) povahu zapomene (totiž na jednostrannost jejich hypotetického základu právě jen z methodických příčin přijatého).

Kdyby takové obecné vyrovnávací přesunutí vskutku se dalo, nic by neškodilo, že některé druhy důchodů jsou méně zjevny a proto i nesnadno dani se podrobí. Procesem přesunutí stihl by mocí přirozených zákonů hospodářského života i tyto důchody konečně přiměřený podíl daně a zákonodárci odpadla by nejněsnadnější úloha v oboru daní, totiž starati se hned původně o jejich stejnoměrné rozdělení.

c) Jiná učení konečně založena byla na předpokládání, že každý jednotlivec snaží se daň sobě uloženou vpočítati si v náklady

výrobní a přesunutí ji takto na kupce svého zboží; lhostejno jest, zdali jest „zboží“ hmotný statek či osobní výkon (služba, práce).

I tento názor dospěl k formuli výstřední (Thiers, Proudhon, Stein). Předpokládá se totiž, že tato snaha všeobecně se také uskutečňuje, takže každý daň, již státu platí, v ceně výrobků svých na konsumenty přeneše. Každý tedy člověk nenese vlastně ani daň sobě uloženou, nýbrž v ceně výrobků, jež konsumuje, přijímá na sebe (nahrazuje) partikule neboli částice daní, jež byli zaplatili jiní (t. j. původně nabízeči těch výrobků). Nikdo tedy nenese vlastně svou daň, nýbrž nesčetnými drobnými částmi daně cizí. Jestliže pak se — což ale arci jest naprosto nepřípustné tvrzení — předpokládá, že konsumpce každého člověka jest v náležitém poměru s velikostí jeho důchodu, tedy se dojde k podobnému výsledku v příčině konečného stejnoměrného rozdělení daní, jak ad a) i b) bylo řečeno.

Však naproti těmto názorům lze uvést toto: Hledí-li se k rozličným druhům daní o sobě, objeví se, že jisté druhy daní vůbec nejsou podrobeny přesunutí (jako zejména daň dědická, daně přepychové). U ostatních druhů daní není možnost přesunutí veskrze stejná. Pokud běží o daně položené na výtěžek jistých živností nebo kapitálů, nelze bezpečně předpokládati, že rovnováha, nestejnoměrným rozdělením porušená, následkem přirozené tendence po stejnoměrnosti zisku sama sebou opět se dostaví, neboť

1. již v každém jednotlivém odvětví výtěžky resp. zisky rozličných podniků bývají velice různé; jedni mají zvláštní renty, druzí podprůměrné zisky. Síla snahy přesunovací jest tedy vůbec individuálně nestejna, kdežto právě učení uvedená spočívají na hypotese plné solidárnosti této snahy;

2. obmezití nabídku nebo převést kapitály v jiné podniky většinou není snadnou věcí. Kapitál, jenž utkvěl ve stálých zařízeních, nabyt třeba podoby nemovitě, nedá se vybaviti. I tam, kde jest možno jej vybaviti, jest převod kapitálu i obmezení nabídky spojeno se ztrátami, jež kynoucí výhodu i převážiti mohou. Podobně má se to i s převody kapitálů zapůjčených a nejtěžší bývají přechody pracovních sil z jednoho odvětví do druhého.

I pokud se zákon o vyrovnání zisků jako pouhá tendence v hospodářském životě platná připustí, jest tedy jisto, že uskuteč-

nění této tendence závisí na velikém množství podmínek a v nedostatku jich ani provést se nedá. (Srovn. na uved. místě v „Nár. hospodářství“.)

I tak na př. třeba jest k obmezení nabídky, aby příslušné podniky měly k tomu dosti příznivých podmínek; obmezení takové doma provedené v okamžité situaci trhu při vši vzájemné ochotě domácích producentů ku dohodě a vytrvalosti při tom atd. zajisté nepomůže, překáží-li na př. konkurence ze zemí cizích. Přesunutí v podobě amortisace daně na př. se rovněž nepodaří při pozemcích, když poptávka po obilí roste, nebo při domech, je-li nouze o byty; ani dělník nepřesune daň na podnikatele v čas klesající poptávky po práci.

Zdar přesunutí závisí tedy na rozličných momentech:

a) na hospodářsko-technických, na př. podniky s převahou oběžného kapitálu snáze obmeziti mohou nabídku než podniky s převahou stálého. Proto podaří se přesunutí obchodníku snáze než průmyslníku, tomuto snáze než rolníku nebo majiteli dolů;

b) na momentech osobních. Kdo jest hospodářsky slabší, neshodněji přesune daň na jiného, silnějšího (dělník na podnikatele);

c) na právním řádu samotném, který na př. svobodou smluv a živností přesunutí usnadňuje, naproti tomu koncesním systémem živnostenským neb úrokovými taxami je znesnadňuje.

Ze všeho toho plyne, že na léčivou moc přesunutí ve smyslu starších národních hospodářů spoléhati nelze. Přes to nejsou starší ty nauky bez pozitivního prospěchu pro nauku i praxi, když se k nim přihlíží s toho hlediště, s jakého rozumění sluší vůbec starší theorii deduktivní. Ony ukázaly a objasnily mechanismus přesunutí jenom tím, že hypoteticky vycházely od zistných pudů člověka, dostatečnou inteligencí řízených, za plné svobody obchodu a s pominutím všech jiných technických nebo hospodářských překážek. Positivní kořisti, jež vyplývá ze starší té theorie pro praxi, jest pak poznání, že popudu k přesunutí tím více přibývá, čím nestejnoměrnější jest rozdělení daní a čím více jako takové se cítí. Tedy čím stejnoměrněji budou daně již původně rozděleny, tím menší jest pravděpodobnost, že by nastalo přesunutí proti úmyslu zákonodárcovu.

Konkretní systémy daní přivádějí mnoho příčin ku přesunutí proti úmyslu zákonodárcovu, zvláště pokud ve platných systémech

daní jednostranně jsou vyvinuty t. zv. daně výnosové a daně na předměty nutné potřeby.

Avšak s druhé strany samo přesunutí má závažný význam mezi prostředky finanční techniky v oboru daní. Mají všechny systémy daní hojně takových druhů daní, jejichž provedení ani jinak možno není, leč když zákonodárce přímo na přesunutí spoléhá. To jest především veliká skupina v oboru daní spotřebních. A jako při těch, o nichž dříve byla řeč, již samo upravení, výběr, rozdělení a ukládání tak zaříditi jest, aby bylo jako možná nejméně podnětu k přesunutí, tak u těchto náleží k nejdůležitějším úkolům techniky finanční upravití je tak, aby se přesunutí v skutku provedlo, neboť zde by nezdár přesunutí právě tak ohrožoval přesunutí břemene daňového, jehož zákonodárce si přeje, jako ve případech prve uvedených v skutku provedené je kazí.

Má-li přesunutí tam, kde zákonodárce jemu chce, v skutku se zabezpečiti, záleží předem na tom, aby osob, na které se daň postupně přesunouti musí, nežli na konečného konsumenta dojde, bylo co nejméně; neboť čím více jich jest, tím snáze může nastati některá z překážek výše uvedených. Dlužno tedy, pokud možno vybíráti daň v nějakém stadiu bližším konsumpci, ukládati ji spíše na hotový výrobek nežli na surovinu nebo polotovar, zvláště je-li výroba suroviny a polotovaru v jiných rukou nežli výroba tovaru atd. Také bývá velikou nepřístojností při přesunování takovém na konsumenta v prodeji drobném, děje-li se prodej tento po částech takových, že k přesunutí přesnému není již po ruce dost malá jednotky mincovní (na př. pivní krejcar jest vyměřen 1 zl. na hektolitr, 1 kr. tedy připadá na litr — ale prodává se i po čtvrtlitrech!), i vzejde snaha provésti přesunutí vyrovnáním do výše nejménší mince.

Konečně ještě může se státi, že daň, jejíž přesunutí jest zamýšleno, nezůstane na tom, kdo ji vlastně nésti má, nýbrž on ji dále přesune. Podnětu k tomu nejvíce jest při daních ukládaných na předměty nutné spotřeby obecné. Arci nelze bezpečně spoléhati na takové přesunutí, jak se často stává při zavádění spotřebních daní na obvyklé potraviny dělnické.

§ 12. PŘEHLED POVŠECHNÝ.

Po stránce ryze hospodářské vypočetl a uvedl již Adam Smith tři základní pravidla o správě daní, jež pojal mezi své „základní zásady“, totiž určitost, pohodlnost pro poplatníka a poměrnou nenákladnost. První dvě týkají se prospěchu poplatnictva, třetí plyne z nezbytné platnosti hospodářského principu ve všem hospodářství lidském vůbec, soukromém i veřejném.

Poplatník má vědět, kde a ve který čas a kolik platit má. Má se tudíž vhodnými prostředky podati příležitost, aby každý občan k dani povinný měl o těch momentech náležitou vědomost. Placení daně má se mu nadto uložit na takový čas a na takovém místě, kde mu to jest nejprůležitější.

Pro veškerost daní jako celek i pro každý jednotlivý druh daně platí pravidlo, aby se, ovšem hledíc k účelu jejímu finančnímu a po případě sociálněpolitickému, policejnímu a j., co nejúčelněji upravila v příčině uložení a vybírání, aby však zároveň z hrubého výnosu té daně co nejmenší část byla pohlcena náklady na její správu.

Jakou měrou se podaří vyhovět zároveň všem základním zásadám dříve rozvedeným i pravidlům právě řečeným, závisí z veliké části na technickém upravení daní, kteréž i v nejdokonalejších formách svých dopouští postihnouti vědeckého ideálu jen více méně přibližně. Každá konkrétní politika daňová, každá snaha opravná s touto skutečností musí počítati.

Technická úprava daní týče se těchto hlavních momentů:

1. zjištění subjektů;
2. zjištění předmětů;
3. způsobu ukládání za účelem ustanovení individuální povinnosti;
4. předepsání a vybírání.

§ 13. Ad 1. ZJIŠTĚNÍ SUBJEKTU.

Subjektem daně zveme toho, kdo jest dle intencí zákonodárco- vých myšlen jako nositel její. Však jest jen obmezený obor daní, kde se vůbec subjekt daně bezprostředně zjišťuje, což se pak děje buď úředně (na př. u veřejných úředníků) nebo tím, že se příslušným osobám ukládá povinnost ku přihlášce (deklaraci).

Při četných druhích daní vzdáváme se toho, abychom subjekt daně dávali zjistiti, nýbrž vyhledáváme si určitou osobu jako platitele a zůstavujeme jí, aby na vlastním subjektu daně se hojila prostředkem přesunutí. Tato pomůcka stává se nutnou zejména v těch případech:

a) kde zjištění subjektův a udržení jich v pátrnosti pro nestá- lost jejich usazení bylo by nesnadné (pracující osoby, pokud běží o t. zv. přímé daně);

b) kde se víže povinnost k dani na jednotlivé skutečnosti spo- třební nebo na jednotlivá jednání právního obchodu, jichž usta- vičné stopování by bylo nutno, kdyby subjekty dotčené měly býti zrovna vždy v tom momentu postiženy, když ukojují příslušnou potřebu nebo když uzavírají výdělečná jednání. Ale toto ustavičné stopování by mělo takové nepřekonatelné obtíže technické, hospo- dářsko-politické (týrání stran dohledem) i hospodářské (náklad), že by se spíše od zdanění samotného upustiti muselo.

Kromě případův uvedených dává se této pomůcce přednost v jiných případech z důvodů větší pohodlnosti (srov. t. zv. nepřímé vybírání daně úrokové i t. zv. daně z bytu čili činžovního groše).

Není-li ani bezprostřední zjištění subjektů vhodné, ani vyhledání příhodných sprostředkujících platitelů pro žádoucí výsledek dosti příznivo, sahá se ku prostředku t. zv. finančního monopolu, který dopouští nejdokonalejší soustředění předmětu da- ňového.

• ZJIŠTĚNÍ PŘEDMĚTU.

Tím rozumíme zjištění skutečností tvořících základ pro vyměření daně. Překážky jsou tu nemennší než při vyšetření subjektu.

Sluší tu rozeznávatí jednak způsoby zjištění toho, jednak míru jeho.

I. Způsoby zjištění mohou dle povahy věci býti jen dvojí: buď úřední zjištění nebo *příznání stran*. Avšak vyjímajíc takové případy, kde předmět daně na základě přímé úřední znalosti jest určitě číselně znám (na př. služné úředníků veřejných), pro přesnější poznání bude vždy třeba k úřednímu vyšetření přibrati osoby znalé poměrů z kruhu interessentů samotných (na př. při vyšetřování výnosů pro daň gruntovní) i hlas poplatníka samého slyšeti (aspoň reklamační cestou); rovněž příznání neboli *fasse* poplatníkova vyžadovati bude úřední kontroly za pomoci komisí složených z osob poměrů jeho znalých (sousedů, soudruhů v živnosti).

II. Míra (stupeň, dokonalost) zjištění může býti ovšem nestejna. Jest možno žádati zjištění přesné (daň důchodová mezi příjmy, daň z tovaru mezi spotřebními) nebo spokojiti se jen odhadem, ba dokonce jen zjištěním hlavních rozdílů průměrných stanovením jistých tříd dle určitých objektivních známek nebo znaků (srovn. typické pozemky při dani gruntovní – třídy při dani domovní – vypočtení mnohosti výroby dle množství suroviny nebo dle prostornosti jistých nádob a doby jich udržení v činnosti při daních spotřebních). Methody posléze řečené, méně přesné, šablonovité, jsou obecné na nižších stupních vývoje a obyčejně jim i dostačují, ježto poměry techniky, výdělku atd. bývají jednodušší; zvláště rozsáhlé jest užívání t. zv. klasifikačního principu i ještě v nynějších daních přímých.

Zjištěné subjekty a předměty – tyto posléze řečené se všemi těmi skutečnostmi, jež určují míru individuální povinnosti k dani – zapisují se do seznamů úředních, jež při daních přímých, zvláště t. zv. výnosových, označují se jako katastry daňové (*Steuerkataster*, slovo to od starořímského *capitastrum*).

§ 15. Ad 3. (§ 12., str. 123.) UKLÁDÁNÍ DANĚ.

Toto předpokládá přesné ustanovení jednotky daňové (Steuereinheit), t. j. jednotky předmětu daňového (každých 100 zl. z vyšetřené výnosu nebo důchodu, každý cent vyrobeného cukru atd.) a míry čili sazby daňové (Steuerfuss), t. j. peněžní částky povinné z jednotky té. Pokud běží o stanovení míry čili sazby daňové, jest možna dvojitá cesta, alespoň v jistých účinných dosti podstatně rozdílná, to jest způsob kvotní nebo způsob repartiční (rozvržný), dle čehož se různí daně kvotní a daně repartiční (rozvržné).

Při t. zv. repartičním způsobu ustanoví se napřed číselně a určité celá suma (kontingent) té které daně, jež dojíti má v celku, a po případě i dále sumy, jež dojíti mají z jednotlivých správních obvodů, a ty pak ještě dále na okrsky jejich se rozvrhují. Tak na př. repartuje se ve Francii ustanovená celková suma pozemkové daně, jež z celého státu dojíti má, napřed na departementy; v každém departementu rozvrhuje ji generální rada na arrondissementy příslušné; rada arrondissementu na obce, rada obecní na poplatníky (opírajíc se teprve o katastr).

Celá suma čili kontingent, jenž dojíti má, rozdělí se tedy po případě napřed podle jednotlivých správních obvodů a konečně — nebo nebylo-li rozdělení dle obvodů, hned původně — dle měřítek stanovených se rozvrhne na jednotlivé předměty a subjekty dani té podléhající. Sazba daně, podle které jednotlivému subjektu daně tu vskutku platiti náleží, vysvitne tedy teprve na konec výsledkem celé rozvrhovací operace.

Opačnou cestou postupuje se při daních kvotních, kde se napřed ustanoví sazba na jednotku berní připadající (x kr. z 1 zl. důchodu nebo výnosu atd.), takže se celý hrubý výnos daně pozná teprv po sečtení celého množství jednotek berních a příslušných sazeb.

Ovšem bude i při dani kontingentované (repartiční) zákonodárce hleděti, než ustanoví definitivně kontingent, aby se přesvědčil, jak velká míra daně vypadne, a naopak před ustanovením míry daňové při dani kvotní si vypočte, kolik se výnosu daně může při té kvotě očekávati. Nicméně není přece rozdíl ten jenom formální.

Za povolovacího práva stavovského rozuměla se soustava re-

partice sama sebou, ježto pravidelně předmětem povolení jest určitá suma, kterou stavové mezi sebou rozvrhují.

V moderním státě repartice má předem jistý finančněpolitický význam v ten způsob, že správa finanční určitě zpředu ví, na jakou sumu příjmů smí spoléhati. — Sluší ostatně rozeznávatí mezi daněmi pro delší řadu let kontingentovanými a daněmi, jejichž kontingent stanoví se pro každou periodu finanční zvlášť.

Finančněpolitický důvod dříve uvedený platí sice v obou případech, avšak systém daní přímých, složený ze samých jednotlivých daní trvale (t. j. na delší řady let) kontingentovaných, ač by poskytoval poplatnictvu ochranu před náhlými zvýšeními, byl by naprosto závadný, jsa v odporu s finančněpolitickým požadavkem pružnosti.

Kromě toho může se repartiční methoda, zvláště běží-li o repartici v užších obvodech a je-li pojištěno při rozvrhování účastství interesentů, státi účinným technickým prostředkem ku stejnoměrnějšímu rozdělení daňového břemene, poskytneli se poplatníkům samým resp. jich zvoleným zástupcům vliv na rozvržení, zejména rozvržení na subjekty. Vedeť tu systém repartiční k intenzivnější vzájemné kontrole poplatníků v příčině výše jejich zdanění, když ustanovená určitá suma musí se sejtí. Když pak se na základě nepřiměřeného vyměření jednotlivému poplatníku břemeno ulehčí, druhým zato neprávem přiroste. To vyvolává větší ostražitost poplatnictva samého a stupňuje jeho zájem na stejnoměrnosti.

§ 16. Ad 4. (§ 12., str. 123.) PŘEDEPSÁNÍ A VYBÍRÁNÍ.

Předepsáním daně vyrozumívá se zjištění individuální povinnosti na základě všech momentů výše naznačených.

Předpisující a vybírající orgány mohou býti různé (u nás předpisující pro přímé daně jsou politické úřady první stolice; vybírající jsou berní úřady). Proti předepsání, jímž cítí se poplatník zkráceným, otevírá mu nyní však zákon cestu stížnosti k vyšší stolici, po případě ku správní žalobě (stížnost ke správnímu soudu).

Hledíc k vybírání daní, jest nutno uvážiti otázku, kým se mohou vybírat, pak kdy a kde.

Nejsnazší ve všech těch případech jest, lze-li vybrati daň pomocí kolků. Potřeba zvláštního předepsání tu totiž odpadá, dostačí tarif.

Platí-li se daň v hotovosti, vybírání může se díti vlastními orgány příslušného veřejného hospodářství (vlastní správa, vlastní režie), tedy pro státní finance státními úřady berními, pro samosprávné příslušnými orgány samosprávnými. Avšak pokud jisté daně se ukládají týmž osobám na tytéž předměty a na téže základě i od státu i od samosprávných těles (jako bývá při t. zv. přímých daních, kde v systému samosprávy ukládají se k nim jen přírážky), zjednoduší se operace, když se i předpisování daně jednotlivcům (arci na základě usnesení kompetentního činitele, na př. sněmu) a pak i zase vybírání její jak možná soustředí v téže ruce. Tak na př. v Rakousku přírážky zemské, okresní a jiné vybírají státní berní úřady zároveň se státní daní a účtují i odvádějí je kompetentní pokladně, ba po případě vyplácejí i berní úřady na poukázky zemského výboru přímo, na př. veřejným nemocnicím. Naproti tomu bezprostřední vybírání daní přímých i řečených přírážek od poplatníků (až na jisté výjimky) a odvádění sum vybraných berním úřadům obstarávají obecní orgány a to bezplatně. (Nemá to však dostatečného zákonného základu.) — V Prusku vybírala obec státní pozemkovou daň bezplatně, domovní za náhradu 3 proc., třídní a živnostenskou za náhradu 4 proc.

Vybírání daní skrze nájemce objevuje se zhusťa ve starověku řeckém a římském, pak zase ve věku novém až po revoluci fran-

couzskou. Ani za naší doby úplně nevymizelo, ale obmezuje se na některé méně důležité druhy daní lokálních (nebo poplatků). V dobách dřívějších byla vynikající úloha, kterou pronájem vybírání daní měl, již tím odůvodněna, že ve státu nebyl ještě vyvinut organismus správních úřadů jeho. V moderním státu již veřejnoprávní charakter daně, který tu mnohem určitěji vystupuje než kdy jindy, předpokládá jako pravidlo i vybírání veřejnými úřady (orgány). Není správně, poukazuje-li se k tomu, že soukromopodnikatelské stanovisko nájemcovo povede ku zmenšení výběracího nákladu a většímu čistému výnosu daně, není to aspoň správně, pokud běží o pronájem vybírání na rozsáhlých územích. Neboť nájemce sám potřebuje rovněž tak četného najatého personálu jako stát a může dosáti větších úspěchů jen buď větší přísností u vymáhání (která snaha se může státi bezohledností) nebo ustanovením méně dokonalého personálu, což usnadňuje malversace. Výhodným zůstává pronájem jen ve zvláštních případech, kde neběží o příliš rozvětvený organismus a kde by pro stát, resp. pro samosprávné orgány přece byla kontrola nesnadnou a příliš nákladnou, jako bývá při některých spotřebních daních lokálních (na př. pivní krejcar). Zcela podobná hlediska platí o pronájmu vybírání poplatků (na př. mýta).

Za to v oboru t. zv. přímých daní pronájem již proto se neobjevuje, že obtíž při nich vůbec ani není ve vybírání, nýbrž ve vyšetření všech poměrů majetkových a osobních, na kterých se individuální povinnost k dani zakládá, kteréžto vyšetření beztoho přenechati nelze soukromníkům ovládaným soukromohospodářskou ziskovostí.

Co do času placení dopouští se u všech pravidelně plynoucích daní více platebních terminů, kteréž upravení lze dle dob, kdy poplatníci jsou nejvíce k placení způsobilí. Závisí-li způsobilost k zaplacení daně na jistých zevních, zvláště rozhodných momentech (neúroda, povodně, válka), upravuje se zákonem poshovění čili sečkání (Stundung). V podobě t. zv. úvěru daňového objevuje se toto poshovění (Steuerkredit) též u daní spotřebních za jistých záruk a opatrností.

I co do místa placení platí jistý šetrný zřetel na pohodlí poplatníkovy; dopouští se po případě placení zvláštními poštovními poukázkami (v Rakousku zvláštními složenkami poštovní sporiťelny; daň se po případě kvituje korespondenčním lístkem).

Konečně dopouští se z důvodů slušnosti i částečná nebo úplná sleva čili „odepsání“ daně a to zejména při přímých (při pozemkové následkem určitých živelních pohrom; u domovní daně při nepronajatých bytech atd.). Zákon musí tu vytknouti co nejpřesněji materiální podmínky odepsání a pravidla řízení příslušného.

Nenastalo-li ani poshovění ani odepsání, nastupuje se po bezvýsledném upomínání mocenským vymáháním čili exekucí, která vykonává se zpravidla zvláštními orgány (vykonavatelé — exekutory — daňovými, výjimkou i vojskem) a zpravidla v několika stupních (upomenutí — odhad a zabavení — prodej; u nemovitostí po případě jen sekvestrace). Exekuce sama může býti buď v rukou politických orgánů nebo soudních (u těch u nás, pokud jde o exekuční prodej nemovitostí). Povinnost daňová zvyšuje se tu o náklady exekuční, pak o úroky z průtahu, jež vůbec v případě každého prodlení platiti dlužno.

Provedení předpisů daňových naproti poplatníkům zabezpečuje se tresty. Tyto mohou býti jen pořádkové (na př. pro nedodrženu lhůtu k podání fassé) nebo jsou vlastními tresty daňovými (Steuerstrafen). V Rakousku terminus „daňový trest“ jen pro obor přímých daní; pro ostatní „důchodkový trest“ (Gefällsstrafe), kamž zahrnují se i tresty pro přestupky předpisův o poplatcích, kolcích, daních spotřebních a regálech, což vše jest upraveno zvláštním „důchodkovým právem trestním“, jež obsahuje i hmotné i formální předpisy. Tresty řečené mají za účel zpravidla (v oboru t. zv. přímých daní výhradně) zabezpečiti zjištění momentův výše v § 13. a 14. naznačených (str. 124. a 125.), oč se opírá správné předepsání daně. Kde ovšem ani předepsání zvláštní nepředchází (při užívání kolku), vztahují se na nesprávné placení samo (menší kolek), ne pouze na podloudné, celé nebo částečné vymknutí se povinnosti daňové.

§ 17. SOUSTAVA DANÍ A RŮZNÉ JICH TRÍDĚNÍ.

Z historického vývoje i pak z toho, že jest technicky nemožno vyhověti finančněpolitickým účelům jedinou daní na důchod každého jednotlivce položenou, vysvětluje se, že se setkáváme ve všech státech s více méně značným počtem daní druhu rozličného. Zkušenost učí pak, že pokrokem společenským mnohotvárnosti té neubývá, že spíše tím větší rozmanitost daní jest nezbytna, čím spleťtějšími stávají se s vývojem hospodářským poměry majetkové a důchodové.

Souhrn rozličných daní v jednotlivém státu zavedených činí jeho soustavu daňovou. Aby se vskutku s hlubším oprávněním vědeckým mohlo mluvíti o soustavě, k tomu arci potřebí něčeho více než pouhé existence více daní, totiž vzájemného doplňování jejich k dosažení jak možná dokonalému těch úkolů, které všeobecnými zásadami o daních jsou vytčeny.

V systematickém roztrídění daní panují dosud veliké rozdíly. Nejobyčejnější v praxi i nauce jest rozdělení na daně přímé a nepřímé. Praxis, zařadujíc jednotlivou daň v ten neb onen obor, počíná si velmi nestejně a zpravidla nedůsledně. (V Rakousku zařadují se mezi nepřímé daně — vlastně „nepřímé dávky“ (indirekte Abgaben) — také poplatky a kolky; ve Francii rozeznávají zvláště „poplatky zápisné a kolky“).

V praxi vešly tyto názvy v užívání jako názvy technické asi v XVIII. století, kdy se jimi rozumělo, že se platí daň přímo od toho, kdo ji dle úmyslu zákonodárce vskutku nésti má, nebo napřed od jiného.

U fyziokratů vyjadřuje se tím rozdílem, zdali daň ten, jemuž uložena, dle národohospodářských zákonů nésti může čili nic. Tedy jsou u nich nepřímými všechny, jež nutně se přesunou. Přímá jest jenom daň uložena na produkt net. Rozdělení jest tu čerpáno z (domnělých) zákonův ovládajících přesouvání.

Po fyziokratech počaly se nazývati přímými ony, jež ukládají se jednotlivci bezprostředně na základě zjištěných poměrů jeho majetkových nebo důchodových, kde tedy napřed zjišťuje se způsobnost k dani, jevící se ve výši jmění nebo ve výnosech živnosti,

kapitálu nebo práce, a na tom základě se pak daň předpisuje, kdežto nepřímými jsou ony, při kterých se o způsobilosti k dani nepřímo soudí z jistých způsobů užívání důchodů, hlavně z rozličných způsobů spotřeby, a příslušné spotřeby tedy dani se podobí. Tu tedy nepřímé daně znamenaly tolik jako daně spotřební.

Na takovém též základě spočívá Rauovo rozdělení daní, jenž nazval první skupinu „Schatzungen“, druhou „Aufwandsteuern“, což bylo pak dlouho oblíbeným v Německu. Názvu „přímé“ a „nepřímé“ daně ve starším smyslu, totiž ve smyslu přímo nebo nepřímo ukládaných, užíli však i mnozí novověcí spisovatelé (v Německu zejména též zase Rau — podobně J. St. Mill). Náleží tedy mezi přímé v tomto smyslu krom oněch, jež praxis přímými nazývá (daně z výnosu, důchodu nebo jmění), i t. zv. přímo (t. j. u konsumenta) vybírané daně spotřební (ze psů, domestikův atd.), a nepřímými zvou se ty, které se ukládají jednotlivci s předpokládáním, že je přesune (z piva, vína, cukru atd.).

Ke přímým ve smyslu posléz uvedeném připočetl pak ještě Wagner tak zv. daně obchodové, dříve, zejména za Raua, vůbec ještě řádně nepoznané, daně to vybírané za příležitosti jistých výdělečných jednání a to namnoze v podobě kolku.

Dle Wagnerovy klasifikace přímých a nepřímých daní slušelo by tedy mezi přímé počítati:

1. Daně ukládané určitým osobám bezprostředně částkami pevně stanovenými, vyměřenými na základě jejich k tomu cíli zjištěného jmění nebo důchodů nebo výnosů jich kapitálův a hospodářských činností. Jsou to tedy daně výnosové a důchodové i daně ze jmění.

2. Daně ukládané určitým osobám bezprostředně na základě jistých předmětů spotřebního jmění (na př. kočárův atd.) aneb jistých jejich spotřeb (z bytu).

3. Daně ukládané určitým osobám za příležitosti jistých právních jednání, tak zv. daně z obchodů (Verkehrssteuern), incl. daň dědickou. Wagner totiž hledí na tyto posléz dotčené s toho stanovíště, že jsou to parciální daně výnosové, t. j. položené na ony výnosy, které z jednoživého jim právě podrobeného jednání výdělkového pocházejí.

Ve všech třech případech se předpokládá, že daň ukládá se tomu, kdo ji dle úmyslu zákonodárcova vskutku nésti má.

K nepřímým náležely by pak: daně spotřební nepřímo vybírané a cla finanční, u kterých se předpokládá přesunutí, jakkoliv i zde daň taková vlastně jeví se býti přímou (t. j. přímo vybranou) u předmětů, které vyrábí (daň původně platí) nebo přivažeč zahraničního zboží (clo platí) sám konsumuje.

Avšak zřejmo jest, že toto rozdělení, kterému jest dělítkem přímý nebo nepřímý způsob ukládání resp. vybírání, netýká se podstaty neboli věcné povahy daně, nýbrž jenom podřízeného finančnětechnického momentu (způsobu vybírání), který již proto nemůže býti vědecky rozhodným dělítkem, protože při volbě toho neb onoho způsobu vybírání rozhodují vůbec úvahy pouhé opportunity, takže též druh daně může býti v jisté době nebo na jistých místech zařízen na přímé vybírání, jinde na nepřímé (daň z bytu na př.), ano též druh daně v téže době ve skutečnosti podle rozdílnosti poměrů jedněm přímo, druhým nepřímo se ukládá (srov. na př. daň úrokovou); konečně mnohdy jest to pouhá náhoda, platí-li se daň nějaká přímo od toho, kdo ji má vskutku nésti, neb od jiného, od něhož se očekává, že ji přesune (na př. clo finanční nebo akcis u bran, podle toho, spotřebuje-li přivažeč zboží sám či odbude-li je dále). Ano mnohá daň, která jinak zcela v z e v n í p o d o b ě oněch daní vystupuje, které κατ' ἐξοχήν přímými se zovou, má v podstatě ráz nepřímé daně (na př. tak zv. daň z nálevu kořalky; podobně francouzská daň z billardů). K tomu přistupuje i to, že vůbec přesunutí jest prakticky aspoň dosud věci namnoze nejistou. Tento posléz uvedený moment zvláště rozhodným byl dávno před Wagnerem pro Hoffmanna, který ve své „Lehre von den Steuern“ odvolává se k tomu, že vůbec přesunutí daní všemu zákonodárcovu ustanovení se vymyká, jal se rozeznávat mezi přímými a nepřímými daněmi v jiném smyslu, nazýváje přímými ty, které něco trvalého za základ mají (nějaký trvalý pramen výnosu — „Steuern auf Besitz“), nepřímými pak ty, jež ukládají se za příležitosti něčeho přechodného („Steuern auf Handlungen“), tedy buď ze spotřeby nebo právního jednání.

Ve formě prohloubenější objevuje se v nejnovější době rozdělení daní ve přímé a nepřímé u Schaeffleho („Prinzipien der Steuerpolitik“). Rozdělení jeho má na mysli způsob, jakým jednotlivá daň postihuje skutečnou individuální poplatnou sílu

jednotlivcovu; při tak zv. přímých vyšetřuje totiž stát bezprostředně jmění nebo důchody jako předměty daně tak, jak ve běžné finanční periodě nebo v průměru více finančních period se objevují. I ukládá na jednotku jejich určitou sazbu. Však tím individuální způsobilost k dani, i při důchodech číselně stejných velmi rozdílnou, ani přesně nepoznává, ani tedy přesně nepostihuje, nýbrž jenom způsobilost průměrnou. T. j. podrobuje-li všechny lidi, mající na př. 1000 zl. důchodu, z tohoto důchodu stejné sazbě daně a jiné mající 2000 zl. zase jiné, přiměřeně vyšší sazbě, smí jenom míti za to, že průměrná daňová způsobilost obou těchto kategorií (skupin, vrstev) lidí resp. důchodů jest takto asi stejnoměrně ztížena. Ale skutečná individuální daňová způsobilost jednotlivců v každé té skupině může býti přes to rozlična; finanční technika nemá prostředků, aby individuální rozdíly ty vskutku podrobně a individuálně vyšetřila, ani měřítka správného a jednotného, aby je číselně vyjádřila. I spoléhá tedy na to, že se individuální způsobilost prozrazuje v jednotlivých způsobech použití jmění a důchodů, totiž v rozličných způsobech upotřebení buď ku spotřebě nebo k jednáním pro zisk podnikaným a v jejich výsledku kapitalizačním.

Kdo jest individuálně v důchodu svém příznivěji postaven, buď více nebo co do jakosti lépe, vybraněji konsumuje aneb užívá volných částí důchodu nepoužitých spotřebou k rozmnožení činnosti výdělkové. Stát postihuje teprve tím, že podrobuje zvláštním daním rozmanité úkazy, ve kterých použití jmění a důchodu se jeví, individuální způsobilost k dani a tyto daně doplňujíce ony, jež toliko průměrnou způsobilost stíhají, nazývají se u Schaeffleho nepřímými, ku kterýmž náležejí netoliko daně spotřební, nýbrž i všeliké daně z obchodů pod jménem poplatků praktikované.

Proti Schaeffleovi zase Fr. J. Neumann namítl, že není správné domnění Schaeffleovo, jakoby obě kategorie řečených právě nepřímých daní skutečně individuální způsobilost k dani přesně postihovaly (v čemž, pokud k faktickému stavu daní těch hledíme, nepravdu nemá). I vrátil se proto k podstatě rozdělení Hoffmannova, zahrnuv názvem „přímé“ všechny daně, které zcela určitým osobám na jistém trvalejším základu se ukládají a od nich podle úředních zápisů pravidelně se v určitých lhůtách vybírají, k nimž počítá jednak daně výnosové a důchodové, jednak tak zv. daně

spotřební přímo vybírané (daň ze psů, kočárův atd.). Nepřímými pak zove ty, které se ukládají za příležitosti jednání nepravidelných, více méně nahodilých, kamž tedy počítá nepřímo vybírané spotřební daně a pak tak zv. daně obchodové. Liší se tedy toto rozdělení od Wagnerova tím, že řadí daně obchodové mezi nepřímé, kdežto rozchází se s Schaefflem v tom, že i spotřební přímo vybírané čítá mezi přímé.

Rozdělením Neumannovým arci činí se (z resignace na vystižení podstaty) zase krok nazpět, běřeť se zase jen jistý zevní moment za dělítko, kdežto Schaeffleovo rozdělení, přes jisté pochybnosti, má tu výhodu, že hledí přísně k nejpodstatnější věci, t. j. k tomu, kterak jednočlívá daň osobní způsobílost jednotlivce k dani postihuje nebo vlastně postihnouti má.

Pochybnosti v příčině Schaeffleova rozdělení nebyly by de lege ferenda aspoň, předpokládajíc důslednou reformu, tak závažné, jako spíše jistá zásadní konsekvence z něho vyplývající, totiž:

Slouží-li daně přímé i v nejdokonalejších tvarech svých jen průměrnému postižení způsobílosti k dani, ale nepřímé (jsou-li arci vhodně upraveny) individuálnímu, tedy by z toho vyplývalo, že není přímých vůbec potřebí, nýbrž jen nepřímých, kdežto dosavadní nauka zrovna na přímé kladla důraz hlavní. Prozatím lze v té příčině ve prospěch přímých uvésti

1. jejich historickou platnost, pro kterou dnes bez jistých počinutí poměrů distribučních nelze si mysliti odstranění daní přímých, naproti čemuž stojí, ne-li více, nedokonalé soustavy daní spotřebních a obchodových;

2. pevný základ, který tvoří soustavě daňové všude daně přímé;

3. státoobčanský moment, neboť jen přímá daň udržuje jednotlivce při svěžím vědomí o státní příslušnosti i po stránce majetkové.

Rozdíly v roztríděních právě uvedených vysvětlují se, jak viděti, veskrz z rozdílnosti logických dělítek od spisovatelův užívaných. Dělítkem pro Rauovo roztrídění v „Schatzungen“ a „Aufwandsteuern“ jest metoda, jakou stát způsobílost jednotlivcovu k dani postihuje; jenom že Rau neměl ještě vůbec místa pro daně z obchodů. Dělítkem pro jeho rozdělení v daně přímé a nepřímé, podobně jako pro Wagnerovo, jest rozdíl, platí-li státní daň někdo, kdo dle mínění zákonodárcova sám ji nésti má, či někdo, kdo ji

teprve má přesunouti. Neumannovi dělítkem jest trvalost nebo nahodilost oněch zevních momentů, na základě kterých daň se ukládá, kdežto Schaeffle zase se vrací k methodě, jakou způsobilost jednotlivcovu k dani postihnouti lze.

Bez důležitosti není z těch dělítek žádná; vědecky nejzávažnější budou vždycky ta, která přihlížejí, jako napřed uvedené Rauovo a zvláště Schaeffleovo, k tomu, jakým způsobem stát pomocí rozličných daní poplatní způsobilost jednotlivců vystihuje. Neboť vystihnouti stejnoměrně způsobilost k dani, to právě jest účel, jemuž sloužiti mají rozličné způsoby daní, vzájemně se doplňující.

S toho stanovíště zváti budeme:

přímými daněmi bez ohledu na způsob vybírání ty, které se požadují od jednotlivců na základě jejich celých individuálních důchodů nebo výnosů z jednotlivých jejich pravidelných zdrojů výdělečných anebo na základě jmění jejich,

nepřímými daněmi pak zase bez ohledu na způsob vybírání ony, které mají za předmět jisté skutečnosti spotřební nebo skutečnosti soukromohospodářského obchodu.

Rozdělení toto nemá tudíž zřetele ke způsobům ukládání a vybírání, protože bychom jinak musili na př. daň rentovou, když se vybírá od věřitele, nebo bytovou, když se vybírá od uživatele bytu, počítati mezi přímé a naopak, když se prve řečená vybírá od dlužníka na účet věřitele nebo posléz dotčená od vlastníka domu na účet nájemce, řaditi je mezi nepřímé.

Povaha přímých daní ve smyslu naší definice sama sebou to pak přináší, že

a) jejich vyměření opírá se o jisté momenty trvalé, t. j. alespoň pro jednu celou finanční periodu konstatované a v úřední katastry vepsané, a

b) že se vybírají ve lhůtách určitých, pravidelných.

O všem také budou se vždy předpisovati určité osobě (ale ne vždy té, jež má dle úmyslu zákonodárcova daň nésti), předmět bude také po většině bezprostředně u poplatného subjektu zjištěn.

Avšak i při nepřímých ve smyslu výše dotčeném bude se někdy vyměření opírat i o trvalé, aspoň vždy pro jedno finanční období zjištěné momenty (daň z bytu, ze psů atd.) a pak i v pevných lhůtách od osob určitých vybírat. Rozdíl od prve dotčených „přímých“ a to rozdíl samu podstatu vyčerpávající jest ten, že v dů-

chodech, výnosech nebo jměních, pro účely daňové v mezích zavedené techniky finanční zjištěných, zachycujeme bezprostředně podstatné znaky průměrné způsobilosti daňové, kdežto ve skutečnostech spotřebních nebo jednáních obchodu soukromohospodářského, pokud se zdaňování o ně opírá, spatřují se pouhé více méně správné symptomy individuální způsobilosti k dani, jejíž podklady se tu přímo nevyšetřují a nezjišťují aniž přímo postihují, nýbrž jenom příležitostně vystihují.

Vedle tohoto rozdělení bude arci vždy významno rozdělení dle finančnětechnické metody, podle které se daně ukládají (daně přímo ukládané — nepřímou ukládané), při čemž zbudou i takové daně, kde — jako při vybírání daní spotřebních v podobě cla neb akcisu u bran — vůbec závisí na konkrétním případě, bude-li daň přímo či nepřímou vybrána (na př. rozdíl, přivezu-li přes hranice víno clu podrobené pro svou vlastní spotřebu či na prodej). Systematické zařazení provádí se tu a potiori, dle převládajícího způsobu.

Podle soukromohospodářské povahy předmětu lze dělit všechny daně na tři kategorie, totiž: daně výdělečné (Erwerbsteuern), majetkové (Besitzsteuern) a spotřební (Konsumsteuern).

1. Výdělečné jsou ty, jejichž předmětem jsou důchody nebo výnosy, kterých nabývá jednotlivec během finanční periody buď v celku nebo z určitého pramene (na př. z pozemků) nebo dokonce jen jednotlivým právním jednáním; jinými slovy předmětem jejich jest

a) čeho jednotlivec nabývá svým hospodářským povoláním (kapitalista, dělník, podnikatel), nebo

b) čeho nabývá jednotlivými výdělkovými akty (daň obchodová).

Daně výdělečné, pokud předmětem jejich jest to, čeho jednotlivec svým hospodářským povoláním nabývá, mohou dále býti buď objektivní nebo subjektivní. Rozdíl ten, prakticky velmi závažný, zakládá se na tom, co bylo výše řečeno o míře, jakou se technicky zjišťuje předmět daně.

Objektivními nazýváme daně přímé, při kterých, vyšetřující jejich předmět, přihlížíme nejvýše k tomu, abychom všechny objektivné skutečnosti předmět daně určující přesně poznali, ne však ty, jež souvisejí se subjektem daně samým; vlastně tedy zpravidla jen vyšetřujeme objektivně vý-

nosnost toho kterého výnosového zdroje (objektivnou možností) — vůbec a zásadně nepřihlížejíce k oněm zvláštním, individuálním poměrům, kterými se pro subjekt, v jehož rukou jest předmět daňový, ve skutečnosti výnos onen modifikuje, buď zvyšuje (zvláštní dovedností) nebo zmenšuje (na př. zadlužením). Pokud předmětem daně jest výnos udaným právě způsobem vyšeřtený, zove se daň taková výnosovou, daní z výnosu.

Naproti tomu subjektivními nazýváme ty, při kterých zásadně, byť i ne vždy stejně přesnou měrou, v úvahu se běře i vliv, jaký subjekt sám na předmět daně má. Hledí tedy subjektivní daň v dokonalých formách svých na skutečný důchod, resp. na skutečně čisté výnosy zjištěné, pokud možno, přesně se vším zřetelem k oněm individuálním poměrům osobním, které v každém konkrétním případě zvyšují nebo snižují výnos.

Poznámka. Názvu „daně v ý d ě l e č n ě“ praxe v tomto smyslu ne u ž í v á, nýbrž mluví o v ý d ě l e č n ě d a n i buď ve smyslu t. zv. daně živnostenské nebo ve smyslu t. zv. osobní v ý d ě l k o v ě d a n ě, t. j. daně uložené v podstatě na výnos práce.

2. Při daních majetkových slouží za předmět, t. j. za základ vyměření daně, buď celé jmění neb určité jeho části, schopné sloužit potřebám lidským trvale (buď jako kapitály nebo jako trvalé jmění upotřebovací čili užité).

Pramenem daně při tom samo jmění býti nemusí, zpravidla to není také intencí zákona; jmění jest tu jenom objektivním (a ovšem tedy velmi nejistým) měřítkem výnosu nebo důchodu, jenom právě předmětem, t. j. základem vyměření. Daň taková věcně (byť i ne formálně) náleží mezi daně výnosové a bude tam o ní řeč.

Pokud naopak daně majetkové mají za předmět jisté části spotřebního jmění (park, kočár, koně kočárové, billard atd.), spadají věcně pod t. zv. daně spotřební.

3. Spotřební daně (zde tedy v užším smyslu tohoto speciálního rozdělení) mají za předmět jisté způsoby upotřebování jmění nebo důchodů ke spotřebám, předmět svůj substanciálně ztravujícím (na př. daně z piva, z líhu, z cukru, z tabáku atd.).